

AZ ERDÉLYI TARTOMÁNYGYŰLÉSEKRŐL. KÖZÉPKOR VÉGI ADATOK

Kulcsszavak: *Erdély; közgyűlés; tartománygyűlés; igazságszolgáltatás; vajda; alvajda; középkor*

Az erdélyi vármegyék nemességének már az Árpád-kor végén, majd a 14. század elejétől egyre sűrűbben a vajda tartott rendszertelen időközökben *congregation*-nak nevezett bírói gyűléseket. Királyi megbízatás alapján a vajda a másik két kiváltságos csoport, a székelyek és a szászok küldötteit is meghívhatta ezekre a gyűlésekre, joghatósága ugyanis csak a vármegyék területére terjedt ki. A szakirodalom ezeket a gyűléseket nevezi modern műszóval tartománygyűléseknek, amelyeken részt vett mindhárom erdélyi kiváltságos csoport. Ezeket az erdélyi vajda vagy helyettese, az alvajda, esetleg valamelyik királyi megbízott vagy nagy ritkán – erdélyi látogatása alkalmával – maga a király hívta össze. Válsághelyzetben – ilyen volt például az 1437–1438. évi erdélyi parasztfelkelés – ilyen összejövetelek megtartását a három érdekelt csoport (vagy csak az egyike) is kezdeményezhette.

A székelyek számára a székely ispán tartott igazságszolgáltató jellegű közgyűléseket (ez 1344-től adatolható);¹ a Hétszék szászainak a 14. század közepén kialakuló

* W. Kovács András (1975), PhD, tudományos munkatárs, Erdélyi Múzeum-Egyesület, Jakó Zsigmond Kutatóintézet, Kolozsvár, wkovacsandras@eme.ro. – A tanulmány a Bolyai János Kutatási Ösztöndíj támogatásával készült (BO/00522/20/2). Az anyaggyűjtést az MTA Határon Túli Magyar Kutatásokért Nemzeti Program „Források és adattárak Erdély középkori és koraújkori történetéhez” c. alprogram támogatta. – A tanulmány előzménye: *A 15. századi erdélyi tartománygyűlésekről I. (1416–1479) = Certamen. X. Előadások a Magyar Tudomány Napján az Erdélyi Múzeum-Egyesület I. szakosztályában*. Szerk. EGYED Emese-PAKÓ László-WEISZ Attila. EME, Kvár, 2023 (a továbbiakban W. Kovács: *Tartománygyűlések*). 253–299. – A középkori családnevek írásakor a kiejtés szerinti írásmódot használok, és nem a történelmi családneveknek csak az újkorban kialakult hagyományörző írásmódját (pl. Werbőczy helyett Verbőci, Báthori helyett Bátor). A lábjegyzetekben az egyenlőségjel – a sorozat köteteiben megszokott funkciója mellett – két olyan kiadvány közé is kiteszem, melyek ugyanazt a forrást vagy annak kivonatát tartalmazzák.

1 KORDÉ Zoltán: *A székely ispáni méltóság története a kezdetektől 1467-ig*. Szegedi Középkorász Műhely, Szeged, 2019 (Szegedi Középkortörténeti Könyvtár 29). 190.

közgyűlése Szebenben működött.² Korszakunkban az erdélyi vajdák a székely ispáni tisztséget is viselték, kivéve 1504 és 1507 között, amikor Tárcai János viselte a méltóságot.³ Szászföld azonban nem tartozott a vajdai joghatóság alá, csupán a honvédelem tekintetében, és a tartománygyűléseken is legtöbbször királyi – a vajda útján előadott – meghívás alapján vettek részt. A vajdák székely ispáni méltóságával összefüggésben a tartománygyűlések egyre gyakoribb helyszíne a maroszéki Székelyvásárhely volt,⁴ ahol korszakunkban – Kolozsvár mellett⁵ – az oktavális ítélőszékeket is tartották.⁶ Torda viszont mindvégig megőrizte elsőbbségét.⁷

A vajda által megtartott *congregatiót* vagy *dietát* elsősorban a nemesek gyűlésének tekintették, még akkor is, ha történetesen nem megyei területen, hanem kivételesen a szász Hétszék központjában, Szebenben tartották meg (1510: „dieta seu congregatio dominorum nobilium partium Transsilvanarum”).⁸ 1498-ban II. Ulászló – bizonyára a szászok kérésére – megtiltotta ugyan a tartománygyűlések tartását szász területen és a városokban,⁹ noha korábban, 1494-ben¹⁰ ő maga tartott itt tartománygyűlést,

- 2 HAJNIK Imre: *A magyar bírósági szervezet és perjog az Árpád- és a vegyes-házi királyok alatt*. MTA, Bp., 1899. 129; SZABÓ Béla: *Az erdélyi szászok bíráskodási szervezete a kora újkorig*. Jogtörténeti Szemle XV(2017). 1–2. sz. 34.
- 3 C. TÓTH Norbert–HORVÁTH Richárd–NEUMANN Tibor–PÁLOSFALVI Tamás: *Magyarország világi archontológiája 1458–1526*. I. *Főpapok és bárók*; C. TÓTH Norbert–HORVÁTH Richárd–NEUMANN Tibor–PÁLOSFALVI Tamás–W. KOVÁCS András: *Magyarország világi archontológiája 1458–1526*. II. *Megyéék*. MTA BTK TTI, Bp., 2016–2017 (Magyar Történelmi Emlékek. Adattárak – a továbbiakban Arch. 1458–1526). I. 88 (85. jegyz.), 123; KUBINYI András: *Tárcai János, az utolsó székely ispán (Genealógiai és prozopográfiai tanulmány)*. Mediaevalia Transilvanica VII–VIII(2003–2004). 1–2. sz. (a továbbiakban KUBINYI: *Tárcai*). 117–138.
- 4 A Székelyvásárhelyen a fejedelemség korában megtartott gyűlésekre lásd SIMON Zsolt: *Országgyűlések Marosvásárhelyen = Marosvásárhely történetéből*. 2. *Új- és legújabbkori tanulmányok*. Összeáll., s. a. r. PÁL-ANTAL Sándor–NOVÁK Csaba Zoltán. Mentor, Marosvásárhely, 2007 (Erdély emlékezete). 38–52; a város központi szerepére uo. 39–41.
- 5 1493 (Szent Jakab-ünnep oktaváján), 1496, 1500, 1505, 1508, 1514, 1519 (ezekben az években vízkereszt oktaváján).
- 6 1482, 1487, 1501 (mindhárom évben vízkereszt oktaváján), 1492 (Keresztelő Szent János-ünnep oktaváján).
- 7 Torda az ókortól napjainkig az észak–dél irányú közlekedés megkerülhetetlen pontja Erdélyben.
- 8 Lásd alább, 1510. febr. 17. MNL OL, Mohács előtti gyűjtemény, Diplomatikai Levéltár (a továbbiakban DL) 62 986.
- 9 Szász Nemzeti és Szeben város levéltára (Román Nemzeti Levéltár Szeben Megyei Levéltára, Nagyszeben őrizetében – a továbbiakban SzNLt), Urk. II/621 (elveszett oklevél, csak a tartalmi kivonatot tartalmazó őrzegy maradt fenn): *Mandatoria de non celebrandis diaetis in locis vel civitatibus Saxonis. In dominica Invocavit* (1498. márc. 4.).
- 10 NEUMANN Tibor: *Drágfi Bertalan politikai szerepe II. Ulászló király idején = A Szilágyság és a Wesselényi család (14–17. század)*. Szerk. HEGYI Géza–W. KOVÁCS András. EME, Kvár,

1509-ben pedig a nemesek és a székelyek terveztek a szebeniekkel a városban tanácskozni.¹¹

A közgyűlések helyszínének kiválasztásában a könnyű megközelíthetőség játszotta a legnagyobb szerepet, de az annak helyt adó település megfelelő beszállásolási és ellátási lehetőségekkel kellett, hogy rendelkezzen.¹² Kolozsváron gyakrabban az 1470-es években kezdtek el gyűléseket tartani, de ez még itt is alkalmi élelmezési nehézségeket okozott. Erre való hivatkozással és Szapolyai János vajda és hadkapitány kérésére 1514-ben II. Ulászló király megengedte, hogy a Kolozsváron kívüli mészárosok szombatonként és vásárnapokon húst vihessenek be a városba, annál is inkább, hogy a vajda hadai is leginkább a város körül szoktak tartózkodni.¹³

A gyűlések említése meglehetősen esetleges. A vajdák alkalmi gyűléseit az oklevelek dátumsorai az itt tárgyalt korszakban általában nem említik *congregatió*ként. A közgyűléseknek egyre kisebb szerepe volt az ítélkezésben, és ez nem kedvezett szabott oklevélformulák kialakulásának. Korszakunkra új forrástípust jelent Szeben város középkor végi számadáskönyve.¹⁴ Feltűnő, hogy bejegyzései sokkal több (nemesi) közgyűlésről tudnak, mint amennyit maguk a vajdai és alvajdai oklevelek említenek. Feltételezhető tehát, hogy a vajdák hosszabb-rövidebb ideig tartó kolozsvári, enyedi, székelyvásárhelyi és főleg tordai tartózkodása alatt olyankor is tartottak gyűléseket, amikor azt az oklevelek nem említik. Nem minden Tordán kibocsátott vajdai oklevél jelent azonban tényleges vajdai jelenlétet.¹⁵

2012 (Erdélyi Tudományos Füzetek 277 – a továbbiakban NEUMANN: *Drágfi Bertalan*). 225. A királyi látogatásra való tekintettel a Szent Jakab ünnepén tartott oktavális széklet is itt tartották. Uo. Lásd még alább, 1494. szept. 1. *Székely oklevéltár*. I–VIII. Szerk. SZABÓ Károly–SZÁDECSKY Lajos–BARABÁS Samu. Magyar Történelmi Társulat Kolozsvári Bizottsága–A Székely Történelmi Pályadíj-alap Felügyelő Bizottsága–MTA, Kvár–Bp., 1872–1934 (a továbbiakban SzOkl). I. 281–282 = MNL OL, Mohács előtti gyűjtemény, Diplomatikai Fényképgyűjtemény (a továbbiakban DF) 253 529.

11 Lásd alább, 1509. jún. 10. (SzOkl V. 41–42 = DF 247 528). Szapolyai János vajda egyik oklevelében a Szebenben tartott *generalis dietáról* ír (1511. ápr. 21., *A Szapolyai család oklevéltára*. I. *Levelek és oklevelek (1458–1526)*. Közread. NEUMANN Tibor. MTA BTK TTI, Bp., 2012 [Magyar Történelmi Emlékek. Okmánytárak – a továbbiakban SzapolyaiOk]. I. 319–320; vö. 1511: DF 245 708), de itt talán mégis a szebeni Hétszék közgyűléséről lehet szó.

12 SIMON: *i. m.* 39.

13 *Oklevéltár Kolozsvár története első kötetéhez*. Szerk. JAKAB Elek. M. Kir. Egyetemi Könyvnyomda, Buda, 1870. 337–338 = DF 261 212.

14 *Rechnungen aus dem Archiv der Stadt Hermannstadt und der Sächsischen Nation*. (*Quellen zur Geschichte Siebenbürgens aus Sächsischen Archiven*). Mit Mitteln der Sächsischen Universität hrsg. vom Ausschuss des Vereins für siebenbürgische Landeskunde. I. Von c. 1380–1516. Ausschuss des Vereins für siebenbürgische Landeskunde, Hermannstadt, 1880 (a továbbiakban *Rechnungen Hermannstadt*). *passim*.

15 Például Drágfi Bertalan nevében 1494. november 19-én (DL 29 334, 30 487) ugyan keltek Tordán oklevelek, de akkor a vajda Péterváradon volt a király mellett. DF 240 780; idézi

Tartománygyűlésnek tekinthető a nemeseknek tartott összes olyan gyűlés, amelyen rajtuk kívül a székelyek és a szászok is részt vettek. Amennyiben nem említik a székelyek és szászok részvételét, csak a nemesség közösségének (*universitas*ának) részvételét, elvben csak „nemesi” gyűlésnek tekinthető, nem „tartománygyűlésnek.” A gond ezzel a szűkítéssel az, hogy a székelyek és a szászok részvételéről, még ha jelen is voltak, nem mindig értesülünk. Amennyiben a tartománygyűlések szokásos helyein tartották, a nemesek gyűlését tartománygyűlésnek tekintettük, mint ahogy a kortársak is tették: 1453-ban, amikor Hunyadi János kormányzó írásba foglalta Beszterce (és a hozzátartozó falvak) kiváltságait, külön megemlítette, hogy részt vehetnek nemcsak a Hétszék gyűlésein, hanem a „nemesek gyűlésén” is,¹⁶ amely alatt a tartománygyűlést kell érteni. A vajda vagy az alvajda által a nemeseknek tartott gyűlésen külön meghívó nélkül is megjelenhettek szászok vagy székelyek, ha a vajda előtt (vagy az oktavális ítélszéken) kellett eljárjanak megyei birtokaik ügyében. A Székelyföldön a vajdák által megtartott gyűléseken is részt vettek nemesek (a vajdák ekkoriban, mint említettük, általában székely ispánok is voltak). Közvetlenül a királytól függő erdélyi szászok gyűlésein azonban sem a nemesek, sem a székelyek nem vettek részt. Mivel a bírói gyűléseket is nevezték *congregatió*nak vagy *dietá*nak, ezeket nem minden esetben lehet egyértelműen megkülönböztetni a tartománygyűlésektől. Ehhez a helyszín és a résztvevők köre szolgáltathat támpontokat.

Informális tanácskozásoknak és ezzel egyidejűleg megtartott bírói gyűléseknek tekinthetők azok, amelyekre a vajda környezetében levő nemesek jelenlétében került sor, az irányítása alá tartozó megyék és Székelyföld vagy éppenséggel Szászföld területén. Helyszínét a vajdák pillanatnyi tartózkodási helye jelölte ki, amelyeknek fontosabb állomásai a vajdai és székelyispáni honorhoz tartozó várak lehettek (Déva, Görgény).¹⁷ Ilyenfajta tanácskozások nyilvánvalóan a mindennapok részét képezték a

FEDELES Tamás: *A király és a lázadó herceg. Az Újlaki Lőrinc és szövetségesei elleni királyi hadjárat (1494–1495)*. Szegedi Középkorász Műhely, Szeged, 2012 (Szegedi Középkortörténeti Könyvtár 27). 36–37. Hasonlóképpen 1495. május 8-án is kelt oklevél Tordán a vajda nevében, holott ő ekkoriban az Újlaki Lőrinc herceg ellen vezetett hadjárat egyik vezéréként (uo. 88.) a király mellett hosszabb ideig Erdélyen kívül tartózkodott, és csak július 14-én ért vissza családi birtokára, Erdőd várába. (DF 245 461.)

- 16 „In colloquium, tractatus et congregationes septem sedium Saxonicalium et nobilium partium Transsilvanarum ire et accedere valeant atque possint.” *Urkundenbuch zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen*. I–VII. (1191–1486). Von Franz ZIMMERMANN–Carl WERNER–Georg MÜLLER–Michael AUNER–Gustav GÜNDISCH–Herta GÜNDISCH–Gernot NUSSBÄCHER–Konrad G. GÜNDISCH. Ausschuss des Vereins für siebenbürgische Landeskunde–Editura Academiei Republicii Socialiste România–Editura Academiei Române, Hermannstadt–Buk., 1892–1991 (a továbbiakban Ub). VI. 412.
- 17 Például Telegi István alvajda, 1489. okt. 31. (DF 261 061), 1490. márc. 30. (DL 29 866), 1491. máj. 31. (DF 257 599, vö. HORVÁTH Richárd–NEUMANN Tibor: *Ecsedi Bátori István. Egy katonabíró életpályája 1458–1493*. MTA BTK TTI, Bp., 2012 [Magyar Történelmi

vajdák erdélyi tartózkodása során. Megtartásukról bírói oklevelekből értesülünk, amelyek nem is nevezik azokat *congregatio*knak, noha valószínűleg szűkebb körű gyűlésekre sor került. Az oklevelek szokásos szófordulata: „unacum nonnullis harum partium Transsilvanarum nobilibus hic in [*település neve*] constitutis et existentibus”.¹⁸ Megjegyzendő, hogy a tartománygyűléseken is sor került vajdai (alvajdai) bíraskodásra, az említések nagyobb részét bírói oklevelekből ismerjük.

Az erdélyi tartománygyűlésnek nem volt adómegajánlási joga. Mikor a diéta adómegajánlásáról mégis szó esik, az a magyar országgyűlésre vonatkozik. 1510. szeptember 15-én Nyitrán keltezett oklevelében Szentgyörgyi Péter vajda arról utasította alvajdáját, Barlabási Lénárdot, hogy figyelmeztesse az erdélyi vagyonosabb nemeseiket („potiores nobiles”) az elmúlt tartománygyűlés („dieta”) alkalmával az országlakók („regnicole”) által készségesen és önként („ultro et benivole”) a királyi fenségnek felajánlott segély („subsidium”) begyűjtésére.¹⁹

Az erdélyi tartománygyűlések a királynak járó rendkívüli, azaz egyforintos adóról sem szavazhattak, hiszen ez a magyar országgyűlésen részt vevő rendek beleegyezéséhez volt kötve. Ez Erdélyre is érvényes volt.²⁰ A rendkívüli adóhoz számított még a szászok által a király kérésére megajánlott rendkívüli *taxa*.²¹ Ezen adó megfizetésével kapcsolatos vitákra került is sor az erdélyi tartománygyűlésen (Enyed, 1522),²² és alkudozásra is volt lehetőség.²³ A király állandó jövedelmei közé tartozott – egyebek mellett – a szászok cenzusa, melyek felett a rendek semmilyen befolyással nem rendelkeztek.²⁴

Emlékek. Értekezések]. 92 [455. jegyz.], 1500. márc. 8. (SzOkl III. 145–149 = DL 37 033). Szentgyörgyi Péter vajda 1501-ben a székely ispáni honorjához tartozó Görgényben („ex curia castri Gewrgen”) oklevelezett. (DF 245 914).

18 Szentgyörgyi Péter vajda: Szászszebes, 1502. aug. 5., DL 29 902; Szentimre, 1503. máj. 22., *A Wass család cegei levéltára*. VALENTINY Antal oklevélkivonatait felhasználva bev., jegyz., közléstesi W. Kovács András. EME, Kvár, 2006 (Erdélyi Nemzeti Múzeum Levéltára 3 – a továbbiakban WassLt). 517. sz., stb.

19 DF 255 086.

20 MÁLYUSZ Elemér: *Az erdélyi magyar társadalom a középkorban*. MTA TTI, Bp., 1988 (Társadalom- és Művelődéstörténeti Tanulmányok 2). 47.

21 NEUMANN Tibor: *Registrum proventuum regni Hungariae. A Magyar Királyság kincstartójának számadáskönyve (1494–1495)*. MTA BTK TTI, Bp., 2019 (Magyar Történelmi Emlékek. Okmánytárak – a továbbiakban RPRH) 21.

22 C. TÓTH Norbert: *Szapolyai János erdélyi vajda 1522. évi havasalföldi hadjáratai: Havasalföld korlátozott függetlenségének biztosítása*. Hadtörténelmi Közlemények CXXV(2012). 4. sz. 994.

23 KUBINYI András: *A Mátyás-kori államszervezet = Hunyadi Mátyás. Emlékkönyv Mátyás király halálának 500. évfordulójára*. Szerk. RÁZSÓ Gyula–V. MOLNÁR László. Zrínyi, Bp., 1990. 107; uő: *A magyarországi városok országrendiségének kérdéséhez, különös tekintettel az 1458–1526 közti időre*. Tanulmányok Budapest Múltjából XXI(1979). 17.

24 RPRH 21.

A tartománygyűléseken olykor részt vettek a királyi udvarból kiküldött ítélőmes-
terek (protonotáriusok) is, akiket azonban rendszerint az egyre ritkábban megtartott
oktavális ítélőszékekre küldtek ki Erdélybe.²⁵

A vajdai és alvajdai oklevelek a gyűlések résztvevőinek felsorolásakor legtöbbször
nemesekről, székelyekről és szászokról, esetleg átfogóan országlakókról („regnicola”)
esik szó. Somi Józsa temesi ispán és az Alsó Részek kapitánya 1497-ben, jobb híján,
az erdélyi részek lakosainak három fajtája által („a trium generum incolis partium
Transsilvanarum”)²⁶ egymás ellenében vagy a vajdával szemben a királynál megtett
panaszáról szól, de ez a szóhasználat alkalmi, és nem tükrözi az erdélyi gyakorlatot.
Amikor az érintett csoportok önmagukat vagy a másik két csoportot nevezik meg,
hasonlóképpen csak nemesekről, székelyekről és szászokról szólnak. A 16. század
elejétől már egyre sűrűbben említenek *natiókat*, 1508 decemberében Szentgyörgyi
Péter vajda a tordai tartománygyűlés kapcsán – ebben az összefüggésben mai ismere-
teink szerint először – *natiók*, azaz a nemések, székelyek és szászok véleményéről ír
(természetesen nem etnikai értelemben, hanem mint sajátos kiváltságokkal rendelke-
ző csoportokról).²⁷ 1509 júniusában a szebeni számadáskönyv ugyancsak egy tarto-
mánygyűlés kapcsán az erdélyi nemzetek uniójáról ír,²⁸ ami az erdélyi „rendi”, „nem-
zetek” régtől létező és gyakori együttműködésére utal.²⁹ 1514-ben Szapolyai János
vajda az erdélyi részek három nemzetének („trium generum nationibus partium illa-

25 Lásd alább: 1499. jan. 14. (SzOkl VIII. 181–186 = DL 74 271); 1509. jan. 15., jún. 23. és
júl. 2. (DF 247 111).

26 1497: *Urkundenbuch zur Geschichte der Stadt und des Stuhles Broos bis zum Übergang Sieben-
bürgens unter Erbfürsten aus dem Hause Österreich 1690*. Von. Albert AMLACHER. Buchdruc-
ckerei der v. Closius'schen Erbin, Hermannstadt 1879 (Sonderabdruck aus Band XV. des
Archiv des Vereins für siebenbürgische Landeskunde. – a továbbiakban AMLACHER: *Broos*).
64.

27 „Iuxta considerationes ipsorum scilicet trium nationum, nobilium et Sicularum atque
Saxonum.” DF 246 540; kiadása Gernot NUSSBÄCHER: *Contribuții la mișcările sociale din
sud-estul Transilvaniei la începutul sec. XVI-lea*. Studii. Revista de istorie XXXII(1979). 7. sz.
1323.

28 „Missis dominis magistro civium, iudice sedis, Iacobo Sartore et Iohanne Rappolth ad
Zekelwasarhel ad congregationem nobilium atque Sicularum ratione unionis trium
nationum confirmandae.” *Rechnungen Hermannstadt*. I. 517.

29 A kutatás a három nemzet uniójának első említését „a fejlettebb szász városi köztudatnak”
tulajdonította. Lásd DEMÉNY Lajos *Az unio trium nationum mítosza*. Székelyföld III(1999).
6. sz. 80. A korábbi szakirodalom a nemések, székelyek és szászok 1437., majd az 1459. évi
megállapodását, illetve az ideszámított 1467. évi szövetséglevelet is az erdélyi „rendiség”
kimagasló eseményeiként értékelte. MÁLYUSZ: *i. m.* 40–44. A tartománygyűlések azt bizo-
nyítják, hogy ez az együttműködés valójában folyamatos volt, alapjaként pedig nem a ren-
diség, sem pedig a magyar köznemesség – főleg a vajda „túlhatalmával” szemben megnyil-
vánuló – államfenntartó öntudata, hanem gyakorlati megfontolások állhattak. Mályusz
konceptiójának kritikájára lásd PÁLOSFALVI Tamás: *Monarchia vagy rendi állam? Gondola-*

rum Transsilvanarum”) akart diétát tartani,³⁰ és ugyanekkor az alvajda is az erdélyi három natióról írt.³¹

A tartománygyűléseket továbbra is rendszertelen alkalmakkor, a szükségleteknek megfelelően a vajdák, Erdélyen kívüli tartózkodásuk alatt pedig az alvajdák hívták össze, általában a tartomány egészét érintő ügyekben. Ilyenek voltak a királyi rendelkezések kihirdetése, a magyar országgyűlés által megszavazott adó erdélyi begyűjtésének, külső veszély elhárításának vagy hadjárat előkészítésének a megszervezése. 1496. október 28-án Lőcse város jegyzője arról számolt be Bártfának, hogy az erdélyi vajda és az erdélyiek („Lantschaft”) között viszály támadt.³² Talán ennek lehet az előzménye az, hogy 1496-ban az erdélyi nemesek küldöttséget menesztettek panaszaiikkal a királyhoz. A követek Zsombori Péter, (somkeréki) Erdélyi János, Dési Péter, Bethleni Miklós, Barlabási János és Bolyai Gáspár voltak. A kialakult engedmények egyik pontja a közgyűlések tartására vonatkozott. Eszerint az országlakók az ország és saját maguk hasznára bármikor tanácskozhatnak egymással, akár a vajda vagy az alvajda hiányában is, ám ezek során kötelesek a király és a Szent Korona hűségén megmaradni.³³ A követelések e pontját nyilvánvalóan azért fogalmazták meg, mert a vajdák (és helyetteseik) igyekeztek megtartani a saját maguk számára a közgyűlések kezdeményezésének jogát. 1503-ban a székelyek – vádjaik szerint jogaik megtartása végett, az őket elnyomó vajda ellenében – kezdeményezték egy közgyűlés megtartását.³⁴ 1505 őszén a nemesek, a székelyek és a szászok saját kezdeményezésre

tok a késő középkori magyar állam jellegéről. Egy régi paradigma – a rendi dualizmus. Századok CLIV(2020). 1. sz. 135–182, különösen 140–141.

30 Szapolyai Okl I. 345. *Natiókat* említ még a vajda több más alkalommal is, például 1511, 1522, 1524 vagy 1526-ban. Uo. 325, 468, 494, 509.

31 SzOkl V. 48–49 = DF 245 738.

32 RPRH 16. Az idézett forrásra lásd IVÁNYI Béla: *Bártfa szabad királyi város levéltára 1319–1526*. I. MTA, Bp., 1910. 3286. sz. = DF 216 076. Vö. NEUMANN: *Drágfi Bertalan*. 232.

33 „[...] Preterea dum et quando et quotiescumque prefati regnicole pro regni et eorundem communi utilitate voluerint, non obstante wayvode vel vicewayvode absentia, congregationem vel conventionem facere ac super suis et regni necessitatibus tractare et consultare possint et valeant. Dum modo tractatus et consultationes huiusmodi limites fidei et fidelitatis nobis et Sacre regni nostre Hungarie Corone debite non excedant.” II. Ulászló király, 1496. jún. 23., Buda. DF 245 425 (egykorú, elmosódott írású másolat). Új-kori másolata: DF 253 810. A felsoroltak közül Erdélyit, Bethlenit és Désit 1494-ben azon előkelők között említették, akik valószínűleg az erdélyi adók beszédésében, esetleg az erdélyi hadak mozgósításában az udvar segítségére voltak, és ezért pénzt utalt nekik a kincstár. RPRH 611–614. tétel. Zsombori Péternek ugyancsak utalt a kincstár. Uo. 744. tétel. Dési Péter 1473-ban tatai várnagy, 1478–1480 között máramarosi ispán (Arch. 1458–1526. II. 151.) és 1491-ben erdélyi sókamara ispán volt. DRASKÓCZY István: *A magyarországi kőszó bányászata és kereskedelme (1440–1530-as évek)*. MTA BTK TTI, Bp., 2018 (Magyar Történelmi Emlékek. Értekezések). 367; lásd RPRH 2765. sz.

34 MÁLYUSZ: *i. m.* 44. Lásd alább, 1503. febr. 19.

Tordán gyűltek össze, választott képviselőik pedig a következő év elején Segesváron. Utóbbiak állandó közös bíróság felállításáról határoztak, amely a hatalmaskodási ügyeket Szent György nyolcadán Vásárhelyen, Szent Mihály oktaváján pedig máshol 32 évre visszamenőleg letárgyalja.³⁵ (A jelek szerint azonban a bíróság nem állt össze, így munkáját sem kezdhette el.) Mindazonáltal a tartománygyűléseket ezután is a vajda vagy az alvajda hívta össze.

A magyar országgyűlések olykor mozgósításokkal voltak egybekötve,³⁶ és ez Erdélyben sem volt másképp. A vajdák mozgósítási parancsai közül leginkább a szász városoknak szólók maradtak fenn. Ez alkalmakkor a megyei nemesség csapatait is mozgósíthatták, de e parancslevelek általában nem maradtak fenn. A gyűlések voltak az erdélyi három nemzet együttműködésének a legfontosabb színterei, melyeken leggyakrabban a tartomány védelmével kapcsolatos kérdések is felmerültek. Emiatt alábbi jegyzékünkbe az ismert mozgósítási parancsokat is felvettük, azt viszont fontosnak tartjuk megjegyezni, hogy nem minden mozgósítás vezetett hadjárat elindításához.³⁷

Tartománygyűlések, nemesi *congregatiók*, mozgósítási parancsok 1479 után³⁸

35 Uo. 44–45. Lásd alább, 1505. dec. 18. és 1506. febr. 10.

36 PÁLOSFALVI Tamás: *A középkori magyar országgyűlések* = FAZEKAS István–GEBEI Sándor–PÁLOSFALVI Tamás: *Rendi országgyűlések a Magyar Királyságban a 18. század elejéig*. Országház, Bp., 2020. 44.

37 László SZOKOLA: *The Role of the Urban Military in the Military Organization of the Late Medieval Kingdom of Hungary = Mercenaries and Crusaders*. Ed. Attila BÁRÁNY. Hungarian Research Network, University of Debrecen, Debrecen, 2024 (Memoria Hungariae 15 – a továbbiakban SZOKOLA: *Urban Military*). 402.

38 Az 1416–1479 közötti gyűléseket felsorolja W. Kovács: *Tartománygyűlések*. 281–298. Az ott közölt listához kiegészítés: 1469. szeptember 14. után a vajda Kolozsváron is tartott gyűlést: „Iohannes Pongracz vayvoda in secundaria congregatione postea sequenti in Koloswar iudicialiter ... introduci fecisset”. *A római szent birodalmi gróf széki Teleki család oklevéltára*. I–II. (1206–1526). Szerk. BARABÁS Samu. Magyar Történelmi Társulat, Bp., 1895 (a továbbiakban TelOkI). II. 110. – Nem szerepeltettük jegyzékünkben a szebeni szász közgyűléseket („communis congregatio Saxonum”, 1503: DF 247 455), vagy azokat, amelyeket a király, az erdélyi sókamarás, valamelyik királyi megbízott, esetleg (királyi parancsra) az alvajda hívott össze a szász városok egyikébe vagy éppenséggel Tordára a király parancsainak kihirdetése vagy a kivetett adó behajtásának megtárgyalása végett. A szász gyűléseknek nincs modern feldolgozása. Néhány adatot tömören felsorol Georg MÜLLER: *Die sächsische Nationsuniversität in Siebenbürgen. Ihre verfassungs- und verwaltungsrechtliche Entwicklung 1224–1876*. Archiv des Vereines für siebenbürgische Landeskunde XLIV(1928). 2–3. sz. 236, de csak az évszámokat és a források régi jelzeteit adja meg. Az 1479–1510 közötti időszakból, a teljesség igénye nélkül, felsoroljuk a gyűlésekre („congregatio”, „conventio”) vonatkozó adatokat, melyek olykor csak említések, mégpedig azért, mert ezeket ki kellett zárni a nemesi gyűlések felsorolásakor. 1484, a vajda majdani tartózkodási helye, Kolozsvár, Torda vagy Medgyes (Ub VII. 357); 1486, Medgyes (uo. 458–459); 1487, h. n. (DF 245 365); 1490, „a szokásos helyen” (DF 245 124); 1490, Seben

1479

márc. 5.

Kolozsvár

Geréb Péter erd. vajda³⁹

1481

márc. 9. – aug. 21.

szászok csapatainak többrendbéli mozgósítása a törökök és Havasalföld ellen⁴⁰

(DF 245 293); 1490: Medgyes (SzNLt, Urk. V/1177; DF 245 375); é. n., Medgyes (DF 245 526); 1491, h. n. (*Documente privitoare la istoria românilor*. Culese de EUDOXIU de Hurmuzaki. I–XXI. Supl. I–II. Academia Română, Buc., 1876–1942 [a továbbiakban Hurmuzaki]. XV/1. 132–133 = DF 245 380); 1497, Medgyes (*Rechnungen Hermannstadt*. I. 238); 1497, h. n. (uo. 250); 1503, Szeben (Albert BERGER: *Urkunden Regesten aus dem Archiv der Stadt Bistritz in Siebenbürgen*. I–II [1203–1570]. Hrsg. Ernst WAGNER. Köln–Wien, 1986; III [1571–1585]. Begründet von Albert BERGER. Mit Ioan DORDEA–Ioan DRĂGAN–Konrad G. GÜNDISCH, hrsg. Ernst WAGNER. Böhlau, Köln–Weimar–Wien, 1995 [Schriften zur Landeskunde Siebenbürgens. Bd. 11/I–III – a továbbiakban BERGER: *Bistritz*]. I. 420. sz. = DF 247 455; DF 245 938); 1504, Torda (DF 245 941), Szeben (BERGER: *Bistritz*. I. 433. sz. = DF 247 464); 1504, Medgyes (*Rechnungen Hermannstadt*. I. 414); 1505, Szeben (DF 247 474 = BERGER: *Bistritz*. I. 448. sz.); 1505, Szeben (DF 245 626); 1506, „a szokott helyen” (DF 245 636); 1506, Medgyes (*Rechnungen Hermannstadt*. I. 462); 1506, Szeben (DF 245 957; *Rechnungen Hermannstadt*. I. 431); 1507, Medgyes (uo. 474); 1508, Segesvár (DF 245 971); 1508, Szászsebes (DF 245 974); 1509, Szeben (DL 32 571); 1511, Medgyes (DF 245 702). – Hasonlóképpen nem szerepeltetjük jegyzékünkben a csak az egyes székely székek gyűléseit sem (pl. Marosszék gyűlése Székelyvásárhelyen 1501-ben: SzOkl VIII. 187–191 = WassLt 507. sz.).

39 A Geréb Péter vajda által 1479. március 5-én Kolozsvárott megtartott gyűlés után ugyanabban az évből nincs tudomásunk formális tartománygyűlésről. Egy 1479. március 9-i (*Oklevéltár a Tomaj nemzetségbeli losonczy Bánffy család történetéhez*. I–II. Szerk. VARJÚ Elemér–IVÁNYI Béla. Hornyánszky Viktor könyvnyomdája, Bp., 1908–1928 [A Tomaj nemzetségbeli losonczy Bánffy család története]. II. 203–204) oklevél alapján a korábbi szakirodalom úgy vélekedett, hogy Bátori ekkor, egyelőre országbíróként, Kolozsvárra érkezett, hogy a tartományt felkészítse a török támadásra. SZAKÁLY Ferenc–FODOR Pál: *A kenyérmezei csata (1479. október 13.)*. Hadtörténelmi Közlemények CXI(1998). 317. Itineráriuma alapján ma az látszik bizonyosnak, hogy Bátori csak május 29-én érkezett meg a tartományba. HORVÁTH–NEUMANN: *i. m.* 50, 144. Valószínűnek tűnik, hogy a háborús készülődések közepette a frissen kinevezett vajda tartott egy, esetleg több tartománygyűlést is, de ezt bizonyítani nem tudjuk.

40 SZOKOLA: *Urban Military*. 405 (58. jegyz., a források tételes felsorolásával). A tárgyalt korszak mozgósítási parancsára lásd még Liviu CÎMPEANU: *Obligații militare și ordine de mobilizare ale orașelor sășești din Transilvania la sfârșitul Evului Mediu*. Historia Urbana XXVII(2019). 135–142. (A parancslevelek dátumait nem kronológiai sorrendben, hanem a címzettek szerinti területi bontásban közli).

1484

ápr. 10.

Hétszék és Kétszék, illetve Kolozsvár csapatainak mozgósítása⁴¹

máj. 25.

(*in Urbani pape*)⁴²

Bátori István erd. vajda

Torda (nemeselek, szászok)

(királyi rendelkezések kihirdetése)

okt. 30.

(*sab. a. Omn. sanct.*)⁴³

Bátori István erd. vajda

Brassó (nemeselek, tehetösebb székelyek,

szászok)

1486

okt. 16.

(*in Galli conf.*)⁴⁴

Kolozsvár (nemeselek, tehetösebb

székelyek)

(királyi rendelkezések kihirdetése)

1487

jan. 6. (bizonytalan)⁴⁵

Vásárhely (brassói szászok)

41 1484. április 10-én (*sab. a. dom. Domine ne longe*) Mátyás király megparancsolta a szász Hétszéknek, Kétszéknek és Kolozsvárnak, hogy 200 lovast tartsanak készenlétben, és küldjék Bátori István vajdához, amikor ő kéri azokat. Ub VII. 357; SZOKOLA: *Urban Military*. 405 (61. jegyz.).

42 TelOkI II. 162 = DL 74 223 („congregatio generalis”). – 1484. május. 6-án (*in Ioh. bapt. a. portam Latinam*) Bátori István vajda a király felhatalmazásából megparancsolta a szász Hét- és Kétszéknek, továbbá Brassó és Beszterce városnak, hogy a levele keltétől számított 15. napra (*ad XV. d. a data presentium*) polgármestereket és 2–3 idősebb polgárt küldjenek Kolozsvárra, Tordára, Medgyesre vagy oda, ahol akkor épp tartózkodni fog, hogy velük tanácskozzon, illetve hogy a király oklevelébe foglaltakat velük ismertesse (Ub VII. 357 = DF 245 055). Eszerint tehát a tanácskozás már május 20-án elkezdődött, hacsak nem történt időközben valamilyen halasztás. Vö. Gheorghe BICHICEAN: *Congregațiile generale în Transilvania voievodală*. C. H. Beck, Buc., 2008 (Studii Juridice). 390–391.

43 Az oklevél nem nevezi *congregatió*nak vagy *diétá*nak a gyűlést. Ub VII. 369–370 = DF 278 672. Nov. 5. (*VIII. d. f. VI. a. Omn. Sanct.*): Ub VII. 371–373 = DF 247 051.

44 SzOkI I. 259–261 = *Az Erdélyi Múzeum eredeti okleveleinek kivonata (1232–1540)*. Összeáll. SZABÓ Károly. Athenaeum, Bp., 1889 (kny. a Történelmi Tár 1889–1890. évfolyamából – a továbbiakban EMOkI). 396. sz. = DF 253 524. Az oklevél nem nevezi *congregatió*nak a gyűlést, de ezek összehívásának jellegzetes oka a királyi rendelkezések kihirdetése volt.

45 HORVÁTH–NEUMANN: *i. m.* 148. (869. jegyz.; az itt idézett forrás: Ub VII. 469–470).

okt. 24.

Szeben csapatainak mozgósítása⁴⁶

1489

máj. 10. körül⁴⁷

Bátori István erd. vajda

Torda (nemesek)

(a királyi tanács által kivetett adók
behajtása)

1490

máj. 13.

Hétszék csapatainak mozgósítása a törökök ellen⁴⁸

1490. dec. 20. – 1491. jan. 11.⁴⁹

Telegdi István alvajda

Szeben csapatainak mozgósítása a lengyelek ellen, gyülekezés Kolozsváron⁵⁰

46 1487. október 24-én (*f. IV. p. XI. mil. virg.*) Telegdi István alvajda Görgény várából megparancsolta Szebennek, hogy csapataikat küldjék Szászsebesre (SzNLt, Urk. V/1173); SZOKOLA: *Urban Military*. 406 (64. jegyz.). A nemesi csapatok részvételét bizonyítja, hogy az alvajda november 16-án a szászsebesi táborból Doboka megyéhez írt parancslevelével felmentette Keresztúri Györgyöt a török ellen induló hadjáratban való részvételtől (DL 62 927). Keresztúri 1478-ban Doboka megye egyik meghívott küldötte volt a kolozsvári gyűlésen. W. Kovács András: *Két meghívólevél erdélyi tartománygyűlésre (1478, 1502)*. Erdélyi Múzeum LXXXV(2023). 1. sz. (a továbbiakban W. Kovács: *Meghívólevél*). 15.

47 „Pridem Thorde vobiscum locuti sumus.” HORVÁTH-NEUMANN: *i. m.* 92 (az itt idézett forrás: DF 245 118).

48 Bátori István vajda május 13-án (*f. V. a. Sophie vid.*) Zilahról keltezett oklevelével megparancsolta a Hétszéknek, hogy állítsanak ki 400 lovast, akiket bocsássanak majd Telegdi István alvajda rendelkezésére, amikor az hozzájuk megy (DF 245 118).

49 1490. dec. 20. (*in vig. Thome ap.*): *Sprawozdanie z poszukiwań na Węgrzech dokonanych z ramienia Akademii Umiejętności*. Przez Władysława BARANA–Jana DĄBROWSKIEGO–Jana ŁOSIA–Jana PTAŚNIKA–Stan. ZACHOROWSKIEGO. Nakładem Akademii Umiejętności, Kraków, 1919 (a továbbiakban *Sprawozdanie*). 70 (161. sz.) = DF 245 376; 1493. dec. 23–27.: 245 128–245 130, SzNLt, Urk. V/1177; 1491. jan. 3. (*f. II. p. Circumcis. dom.*): *Sprawozdanie*. 70–71 (163. sz.) = DF 245 382, 245 412; 1493. jan. 11.: 245 381, 245 383. Tamás PÁLOSFALVI: *From Nicopolis to Mohács: A History of Ottoman–Hungarian Warfare 1389–1526*. Brill, Leiden–Boston, 2018 (The Ottoman Empire and its Heritage: Politics, Society and Economy 63 – a továbbiakban PÁLOSFALVI: *From Nicopolis to Mohács*). 287.

50 HORVÁTH-NEUMANN: *i. m.* 105; NEUMANN Tibor: *A kassai hadjárat. II. Ulászló zsoldoserege és a lengyelek elleni harc (1490–1491) = Elfeledett háborúk. Középkori csaták és várostromok (6–16. század)*. Szerk. PÓSÁN László–VESZPRÉMY László. Zrínyi, Bp., 2016 (a továbbiakban NEUMANN: *Kassai hadjárat*). 387 (165. jegyz.).

1491

febr. 1.

Vásárhely

(*in Purif. virg.*)⁵¹

Vingárti Geréb Péter királyi ajtónállómester és Vingárti Geréb László erd. püspök

máj. 18.

Torda (országalakók)

(*f. IV. a. Penth.*)⁵²

Telegdi István alvajda

júl. 21.

Szászsebes csapatainak mozgósítása a törökök ellen⁵³

1492

jún. 13.

Kolozsvár (a székely székek választott

(*f. IV. p. Penth.*)⁵⁴

előkelői)

Harinai Farkas Tamás és Somkeréki Erdélyi János székely alispánok

jún. 18.

Szeben csapatainak mozgósítása Tordáról⁵⁵

aug. 4. előtt⁵⁶

Torda

?

(Bátori István erd. vajda?)

-
- 51 NEUMANN: *Kassai hadjárat*. 385 (125. jegyz.), az idézett források: DF 245 388, DL 65 145–65 146.
- 52 Telegdi István alvajda május 18-i, Tordán kelt kérésére az erdélyi káptalan vizsgálatot végez ugyanott, „in congregatione regnicolarum” (DL 29 548). Bátori vajda ekkor Erdélyen kívül tartózkodott (HORVÁTH–NEUMANN: *i. m.* 151).
- 53 Gustav GÜNDISCH: *Incursiunea turcească din anul 1493 în ținutul Sibiului*. Studii. Revistă de istorie XIV(1961). 6. sz. 1495 (5. jegyz.); SZOKOLA: *Urban Military*. 406 (65. jegyz.). Telegdi István alvajda július 21-én (*f. V. a. Marie Magdalene*) megparancsolta Szászsebesnek, hogy csapataikat helyezték készenlétbe (DF 245 379).
- 54 SzÖkl III. 114–116 (az oklevél eredetije elveszett vagy lappang).
- 55 Bátori István vajda 1492. június 18-án Tordáról megparancsolta Brassónak, hogy 15 napon belül küldjenek 60 lovast hozzá Csanádra. SZOKOLA: *Urban Military*. 406 (67. jegyz.); DF 246 511 = Hurmuzaki XV/1. 118.
- 56 *A kolozsmonostori konvent jegyzőkönyvei*. I–II (1289–1556). Kivon., bev. JAKÓ Zsigmond. Akadémiai, Bp., 1990 (A Magyar Országos Levéltár Kiadványai II. Forráskiadványok 17 – a továbbiakban KmJkv). II. 3026. sz.

aug. 20–24. körül⁵⁷
Bátori István erd. vajda

Torda

dec. 2. után (tervezett)⁵⁸

ismeretlen helyszín (székelyek, szászok,
nemesek)
(kiváltságok megvédése)

1493

jan. 8.

Szeben⁵⁹ és Segesvár⁶⁰ csapatainak mozgósítása a török ellen

márc. 26.

Vásárhely (szászok, nemesek, székelyek)

(*f. III. p. Annunt. Marie*)⁶¹

- 57 DF 244 128. Bátori István vajda 1492. július 22-én a buzai officialist, amennyiben az vonakodna parancsát végrehajtani, a legközelebbi tordai közgyűlésre a saját színe elé idézte („in proxima futura congregatione regnicolarum Thorde celebranda”). Tordán kimutathatóan augusztus 20–24. között tartózkodott. HORVÁTH–NEUMANN: *i. m.* 116 (600. jegyz.). Mivel a vajda augusztus 6-án még Szebenben volt (uo.), a kolozsmonostori konvent jegyzőkönyvének egy 1492. augusztus 4-i, egy korábbi közgyűlést említő bejegyzése nem erre a *congregatióra* vonatkoztatható. KmJkv II. 3026. sz. A vajda a székelyek számára szeptemberben külön is tartott közgyűlést. HORVÁTH–NEUMANN: *i. m.* 119, 153.
- 58 A székelyek 1492. december 2-án Nagysolymoson kelt meghívólevele a szebeni szászokhoz, hogy követeiket küldjék el hozzájuk, mert, a nemesekkel is tanácskozva, régi kiváltságaik megőrzését akarják kérni a királytól (HORVÁTH–NEUMANN: *i. m.* 119–120, az idézett forrás: SzOkl III. 122–123 = SzNLt, Urk. V/1184). A királyhoz intézett panaszlevél (SzOkl I. 272–280, 1493. évi keltezéssel) nem sokkal ezután kelhetett. Ismerteti SZÁDECZKY KARDOSS Lajos: *A székely nemzet története és alkotmánya*. Bp., Franklin-Társulat, 1927. 94–96 (1492 végi keltezéssel).
- 59 SZOKOLA: *Urban Military*. 406 (68. jegyz.). Telegdi István alvajda január 8-án (*f. III. p. Epiph. dom.*), Kolozsvárott kelt oklevele: DF 245 166. Vö. *A középkori magyar királyság történeti kronológiája 997–1526*. I–II. Főszerk. WEISZ Boglárka. Szerk. ZSOLDOS Attila–CSUKOVITS Énikő–SKORKA Renáta–PÁLOSFALVI Tamás–HORVÁTH Richárd–NEUMANN Tibor. HUN-REN BTK TTI, Bp., 2023 (Magyar Történelmi Emlékek. Adattárak – a továbbiakban *Középkori kronológia*). II. 600.
- 60 Telegdi ugyanakkor kelt oklevele: DF 245 164. Vö. GÜNDISCH: *i. m.* 1496 (4. jegyz.; mindkét parancslevél említése).
- 61 SzNLt, Urk. V/1190. sz. Szeben, Hétszék és Kétszék, illetve Barcaság küldötteinek a vásárhelyi gyűlésről Szebenhez írt levele. Ezen időpont körülre keltezhető Losonci László vajda 1493-ban, napi dátum nélküli, Vásárhelyen kelt levele, amellyel felszólította Brassót, hogy csapataikat és két-három előkelőt („duo aut tres ex vobis potiores et elegantiores”) küldjenek hozzá, mert tanácsozni akar velük (DF 246 515 = Hurmuzaki XV/1. 135). A vajda jelenléte március 26. (SzNLt, Urk. V/1190. sz.) és április 1. (DL 62 940, 27 743, 30 054) között mutatható ki (Székely)vásárhely mezővárosban.

[Losonci László] erd. vajda
Brassó csapatainak mozgósítása

szept. 19.
sepsiszéki székelyek mozgósítása a török és havasalföldi csapatok ellen⁶²

szept. 26.
Szeben csapatainak mozgósítása a törökök ellen⁶³

dec. 22.
az erdélyi hadak indulása Losonci László erd. vajda vezetésével Nándorfehérvár
alá, Kinizsi Pál megsegítésére⁶⁴

1494.

jan. 6. körül
(*circa Epiph. dom.*)⁶⁵
Losonci László erd. vajda

Torda

jan. 14. – febr. 6. körül⁶⁶

Vásárhely (nemesek)

-
- 62 Losonci László és Drágfi Bertalan vajdák 1493. szeptember 19-én (*f. V. a. Mathei ap. et ev.*) Szépmezőn kelt levele a sepsiszéki székelyekhez arról, hogy haladéktalanul jöjjenek Szebenbe. (SzOkI I. 271–272 = Hurmuzaki II/2. 341–342, XV/1. 138 = DF 245 179).
- 63 Drágfi Bertalan vajda szept. 26-án (*f. V. a. Mich. arch.*) Kelneken kelt levelével megparancsolta Johann Agatha szebeni polgármesternek, hogy csapataival induljon a Ludas mező-város melletti táborba (DF 245 181).
- 64 Losonci Segesváron december 22-én (*dom. p. Thome ap.*) kelt oklevele Brassóhoz (Hurmuzaki XV/1. 139–140 = DF 246 757).
- 65 1494. jan. 6. körül: „Item missis litteris ad sedes pro generali congregatione habenda circa f. Epiph.”; „Item nuntiis missis ad Thordam ad congregationem dominorum nobilium ex parte pertinentiarum”. *Rechnungen Hermannstadt*. 162. Január 5-én a vajda Tordáról írt misszist Szebennek (DF 245 404, 245 414). II. Ulászló király 1493. december 16-án (*f. II. a. Thome ap.*) arról értesítette Szebent, Brassót, Besztercét, Medgyest, illetve a szász Hét- és Kétszéket, hogy következő év vízkeresztjére (*ad Epiph. dom.*) Szebenbe készül menni (DF 245 293), de az utazás akkor nem valósult meg (NEUMANN: *Drágfi Bertalan*. 224). Téves tehát az a feltételezés, hogy 1494. vízkeresztkor (január 6.) a király közgyűlést tartott volna Szebenben (BICHICEAN: *i. m.* 392; a királyi oklevelet téves, 1493. szeptember 8-i keltezéssel idézi).
- 66 „Item missis dominis Petro Aurifabro et Thome Altemberger ad congregatione nobilium ad Vasarhel.” (*Rechnungen Hermannstadt*. I. 163) Vásárhely alatt a marosszéki Székelyvászárhely (a mai Marosvásárhely) értendő. A vásárhelyi gyűlést utólag említi egy 1494. május 11-i vajdai oklevél (DF 257 926).

ápr. 4. után⁶⁷

Torda (nemeselek)

máj. 11.

Torda (nemeselek)

(*dom. a. Penth.*)⁶⁸

Losonci László erd. vajda

máj. 29.

Szeben csapatainak mozgósítása a Vidinnél átkelő törökök ellen, gyülekezés [Szekely]vásárhelyen⁶⁹

jún. 30.

Torda

(*f. II. p. Petri et Pauli ap.*)⁷⁰

szept. 1.

Szeben⁷¹ (nemeselek, szekelyek, [szászok])

(*in Egidii conf.*)⁷²

(egyidejűleg itt tartották meg a nyolcados ítélszéküket is)⁷³

Drágfi Bertalan erd. vajda

(királyi parancsra)

(II. Ulászló király ugyanekkor Szebenben volt)

67 1494. ápr. 4. után: „Item nuntio misso ad Thordam ad congregationem nobilium ex parte pertinentiarum cum litteris regalibus, ut eas nobiles non dicarent” (*Rechnungen Hermannstadt*. I. 168).

68 DF 257 926 („generalis congregatio”). A vajda tordai tartózkodása május 5-től (*f. II. p. Inv. s. cr.*) adatolható (DL 28 876, 261 071).

69 SZOKOLA: *Urban Military*. 406 (71. jegyz.); Losonci László és Drágfi Bertalan vajdák május 29-én (*in Corp. Chr.*) Régenben kelt oklevele Szeben városához (Hurmuzaki XV/1. 141 = DF 245 405).

70 Tordán kelt vajdai oklevél, de nem említi a közgyűlést (DL 29 881), a király közelgő látogatása alapján azonban ezt feltételezhetjük.

71 A mai Nagyszeben. A szászok részvétele a helyszín alapján bizonyos.

72 NEUMANN: *Drágfi Bertalan*. 225 (73. jegyz.; az idézett források: DL 46 274 [1494. szept. 2., a vajda gyűlést tartott a nemeselek részvételével], SzOkl I. 281–282 = EMOKl 410. sz. = DF 253 529 [szept. 8., II. Ulászló király megparancsolta a sepsiszéki szekelyeknek, hogy miután küldötteiket a szebeni gyűlésből hazaengedte, seregük tizenhatod részével keljenek fel]). Lásd még Joseph KEMÉNY: *Der siebenbürger Landtag zu Hermannstadt im Jahre 1494* = Anton KURZ: *Magazin für Geschichte, Literatur und alle Denk- und Merkwürdigkeiten*. II. Band. I. Theil. Johann Gött, Kronstadt, 1846. 109–121 (a függelékben az 1494. szept. 8-i királyi oklevél közlése). Vö. BICHICEAN: *i. m.* 391–392. – Ugyanerre a közgyűlésre vonatkozik a szebeni számadáskönyv következő bejegyzése is: 1494. júl. 23. után: „Item missis litteris ad sedes pro generali congregatione habenda super adventu maiestatis regie” (*Rechnungen Hermannstadt*. I. 175). A király augusztus 22.–szeptember 16. között tartózkodott Szebenben., lásd RPRH 541. A tartománygyűlés megrendezésének költségeire az erdélyi nemeseleknek 1500 forintot utaltak ki (uo. 746. tétel).

73 NEUMANN: *Drágfi Bertalan*. 225 (74. jegyz.); DF 257 837 (*III. d. XXIII. d. oct. Iacobi ap.*), 260 289; DL 46 487 (*XXXIV. d. oct. Iacobi ap.*).

szept.–okt. folyamán?
az erdélyi csapatok mozgósítása⁷⁴

1495

aug. 18. Torda (nemesek)
(*f. III. p. Assumpt. Marie*)⁷⁵
Drágfi Bertalan erd. vajda

okt. 1. Torda
(*f. V. p. Mich. arch.*)⁷⁶
Drágfi Bertalan erd. vajda

okt. 24. Medgyes
(*f. VI. p. Luce ev.*)⁷⁷
Drágfi Bertalan erd. vajda

nov. 2. Torda
(*f. II. p. Omn. sanct.*)⁷⁸
Telegdi István alvajda

1496

júl. 29. előtt⁷⁹ Torda
[Telegdi István alvajda]

74 PÁLOSFALVI: *From Nicopolis to Mohács*. 296; RPRH 41. és 2963–2964. tételek; *Középkori kronológia*. II. 606.

75 A közgyűlést a vajda Tordán ekkor kelt oklevele nem említi (DL 29 567), csak Doboka megye egyik oklevele, amely szerint jegyzőjük augusztus 20. körül (*circa Steph. reg.*) ott volt a közgyűlésen (WassLt 489. sz.). Drágfi Bertalan Tordáról kelt oklevelei: aug. 20. (DL 28 452) és aug. 21. (Hurmuzaki XV/1. 144 = DF 246 520, misszilis).

76 WassLt 488. sz. Tordán kelt vajdai oklevél, de nem említi a közgyűlést.

77 Hurmuzaki XV/1. 146–147 (okt. 21-i hibás keltezéssel) = DF 246 514. A vajda Medgyesen kelt oklevele nem említi a közgyűlést, csak a szebeni számadáskönyv (1495. szept. 15. után): „Item missis litteris ad sedes pro congregatione in Megies cum domino vaivoda celebranda” (*Rechnungen Hermannstadt*. I. 192).

78 Az alvajda november 2-án Tordán kelt oklevele (DL 26 462) nem említi a közgyűlést, de említi a szebeni számadáskönyv: [nov. 1. után] „Item missis domino iudice sedis et Johanne Dewnagel ad congregationem nobilium ad Thordam propter pertinentias septem sedium” (*Rechnungen Hermannstadt*. I. 217).

79 1496. júl. 29. előtt: „Item missis dominis Michaeli Polnar, iudici regio Segesszwariensi, et Iacobo Sartori, civi Cibiniensi, ad congregationem nobilium pro tunc in Thorda celebratam ex parte pertinentiarum septem sedium cum litteris privilegialibus regie maiestatis de super deservienda f. VI. p. Iacobi [júl. 29.]” (*Rechnungen Hermannstadt*. 213). – 1496-ban a vajda nincs Erdélyben, csak szeptember 25. után. DL 30 235 (Görgény). Az év elején nevében

1497

febr. 18. után⁸⁰

Medgyes

[Telegdi István alvajda]

máj. 2.

Torda (*conventio*)

(*f. III. p. Phil. et Iac. ap.*)⁸¹

Telegdi István alvajda

márc. 29.

Torda (országglakók)

(*f. IV. p. Pasche*)⁸²

(a három nemzet egymás, illetve a vajda elleni panaszainak kivizsgálása)

Somi Józsa temesi ispán,

az Alsó Részek kapitánya

Drágfi Bertalan erd. vajda, Telegdi István alvajda

jún. 11–19.

Szeben csapatainak mozgósítása a törökök ellen⁸³

júl. 20.

Medgyes (nemesek, szászok)

Liszkaai Ádám országbírói ítélmester állított ki oklevelet Kolozsvárott, a vízkereszt oktaváján tartott vajdai ítélszéken.

80 1497. febr. 18. előtt: „Item missis dominis Michaela Polnaro et Stefano Margreb ad Megdyes ad comunem congregationem nobilium sab. a. Reminiscere” (*Rechnungen Hermannstadt*. I. 237).

81 DL 74 261–74 262 (nincs szó közgyűlésről); ápr. 28.: „Item missis domino iudice regio et Iacobo Sartore ad conventionem Thordensem feria VI. a. Phil. et Iac.” (*Rechnungen Hermannstadt*. I. 239).

82 AMLACHER: *Broos*. 64 („generalis conventio incolarum ... partium Transsilvanarum”). Az Erdélybe küldött királyi bizottság élén Somi Józsa állott, akit Perényi Imre asztalnokmester, Brankovics János szerb despota és Patócsi Bertalan kamarás kísért el. Tevékenységükre lásd NEUMANN: *Drágfi Bertalan*. 231–232. Tordán március 29-én (*f. IV. p. Annunt. Marie*) Somi Józsa (DL 20 547), március 30.–április 2. között Drágfi Bertalan vajda (DL 62 947 = WassLt 492. sz.; DL 30 942), április 1-jén Telegdi István alvajda (DF 257 688, DL 26 947) adott ki oklevelet. Vö. *Rechnungen Hermannstadt*. I. 238.

83 CÎMPEANU: *i. m.* 135; SZOKOLA: *Urban Military*. 406 (72. jegyz.); 1497. jún. 11. (*in Barnabe ap.*) DF 245 468; jún. 19. (*f. II. a. Ioh. bapt.*) DF 245 469. A hadjárat Moldva megsegítését célozta, a lengyel támadás ellenében. Vö. Marius DIACONESCU: *Mobilizarea oastei maghiare în 1497 „in subsidium et tutelam wayvode Moldaviensis.”* *Analele Putnei XII*(2016). 2. sz. 44 (41–42. jegyz.); PÁLOSFALVI: *From Nicopolis to Mohács*. 299. Ezekben a napokban gyűlést tartottak Tordán [június 23.–július 6. között]: „Item missis iudice terrestri et iudice regio de Mullenpach ad diaetam Thordensem” (*Rechnungen Hermannstadt*. I. 243).

(*f. V. p. Divis. apost.*)⁸⁴

Drágfi Bertalan erd. vajda

aug. 11.

Torda (nemeselek, [székelyek?])

(*f. VI. p. Laurentii mart.*)⁸⁵

Telegdi István alvajda

moldvai hadjárat (a hadakat Drágfi Bertalan erd. vajda vezeti)⁸⁶

1498

dec. 26.

Torda (nemeselek, hétszéki szászok)

(*in profesto Ioh. ap. et ev.*)⁸⁷

(királyi rendelkezések kihirdetése, megyés ispánok kinevezése)

Szentgyörgyi és Bazini Péter erd. vajda

1499

jan. 14.

Székelyvásárhely (nemeselek, székelyek)

(*f. II. p. Pauli primi heremite*)⁸⁸

(bírói gyűlés Marócsai Ferenc országbírói ítélmesterrel)

febr. 23.

Szeben (szászok, nemeselek)

84 A vajda oklevele nem említi a közgyűlést. Richard SCHULLER: *Das Patriziergeschlecht der Polner in Schässburg. Zur Kultur und Geschichte der Siebenbürger Sachsen in dem Zeitalter der Auflösung des ungarischen Reiches*. Archiv des Vereines für siebenbürgische Landeskunde XXVII(1896). 396–397 = DF 245 466; „Item domino Andreae Doleatori et notario Cibiniensi missis ad congregationem nobilium ad Medgyes post iudicem sedis et dominum Iacobum f. VI. p. Margarethe [júl. 21.]” (*Rechnungen Hermannstadt*. I. 244).

85 SzOkl III. 129–130 = DL 37 031. Az oklevél nem említi közgyűlést, viszont a székely Dellői János Tordán, az alvajda előtt foglaltatta írásba lófőisége eladását, így feltételezhető a székely székek képviselőinek jelenléte.

86 NEUMANN: *Drágfi Bertalan*. 231; *Középkori kronológia*. II. 608.

87 A vajda december 12-én (*in profesto Lucie virg.*) Kolozsvárott kelt levelével 50 márka büntetés terhe alatt meghívta a Hétszékét a december 26-i tordai *generalis dietára* (DF 245 273, közlését lásd a függelékben); vö. BICHICEAN: *i. m.* 393–394 (hibás dátummal). Szentgyörgyi december 26-án még Kolozsváron volt (DL 26 951, 29 337), tordai jelenléte csak 1498. december 30. (*dom. p. Nativ. dom.*, DL 28 459) és 1499. január 1-je (*in Circumcis. dom.*) között mutatható ki. Ezen a gyűlésen, 1499. január 1-jén nevezte ki Torda megye két ispánját, és erről értesítette a megye lakosságát. Arch. 1458–1526. I. 483 (DL 65 442).

88 DL 62 950. – Székelyvásárhelyen a vajda nevében kelt kiadványok január 22.–január 31. között: DL 30 232; DF 245 275; SzOkl VIII. 181–186 = DL 74 271.

(*sab. a. dom. Reminiscere*)⁸⁹

okt. 24. Segesvár (nemesek, tehetősebb székelyek)
(*f. V. p. XI. mil. virg. et mart.*)⁹⁰
Szentgyörgyi és Bazini Péter erd. vajda

okt. 31. Kőhalom mezőváros (nemesek, [szászok,
(*in vig. Omn. sanct.*)⁹¹ székelyek])
Szentgyörgyi és Bazini Péter erd. vajda

nov. 15. Szentgyörgy mezőváros⁹² [nemesek]
(*f. VI. p. Martini ep. et mart.*)⁹³
Szentgyörgyi és Bazini Péter erd. vajda

1501

okt. 18.
Szeben és Hétszék csapatainak mozgósítása⁹⁴

1502

jan. 24. Székelyvásárhely (nemesek, tehetősebb
székelyek)

89 A gyűlést nem nevezik *congregation*nak vagy *diet*ának, de a nemesek részvétele a szebeni bírói gyűlésen, továbbá a szászok joghatóságáról való rendelkezés ezt valószínűsíti (DF 245 277). Február 25-én (*f. II. p. Mathie ap.*) még Szebenben volt (AMLACHER: *Broos*. 68–69).

90 SzOkl I. 291–293 = EMOkl 426. sz. = DF 253 615 (a vajda székely lófőség ügyében intézkedett). A neve alapján székely Nyújtódi Pál jelenléte a gyűlésen: DL 62 957. A gyűlés helye alapján feltételezhető a szászok részvétele is.

91 Bírói gyűlés nemességekkel: DF 245 290. Nov. 2.: DL 29 341–29 342; DF 245 291. Szeben város küldötteinek részvétele: 1492. nov. 2. (DL 29 341–29 342; DF 245 289).

92 A vajda itineráriuma alapján a sepsiszéki Szentgyörggyel azonosítható.

93 DF 27 577. Bírói gyűlés.

94 Szentgyörgyi Péter erdélyi vajda október 18-án (*in Luce ev.*) Görgényből megparancsolta a király nevében Szebennek és Hétszéknek, hogy állítsanak ki 600 vagy legalább 500 főnyi könnyűlovasságot a brassói vagy a székely hadakból, és adják Gerendi Jakab vezetésére alá. Lásd PÁLOSFALVI: *From Nicopolis to Mohács*. 308 (az idézett forrás: SzOkl I. 302–303 = DF 244 776). Gerendi Jakab 1497-ben, Drágfi Bertalan familiárisaként alcinaai királybíró (Friedrich SCHULLER: *Beiträge zur äussern Geschichte der Erbgrafen der sieben Stühle*. Archiv des Vereines für siebenbürgische Landeskunde XXI[1887]. 362–364), 1505-ben aranyoszéki ispán (DF 246 403).

(*f. VI. p. Pauli primi heremite*)⁹⁵

Magyi Pál alvajda (és alországbíró)

júl. 14.

Segesvár (nemesek, tehetősebb székelyek)

(*f. V. a. Divis. ap.*)⁹⁶

Szentgyörgyi Péter erd. vajda

aug. 31.

Szeben csapatainak mozgósítása a törökök ellen, a csapatok vezetője Szentgyörgyi Péter erd. vajda, Magyi Pál alvajda⁹⁷

nov. 6.

Enyed (nemesek)

(*dom. p. Omn. sanct.*)⁹⁸

Szentgyörgyi Péter erd. vajda

(királyi rendelkezések kihirdetése;

az erdélyi csapatok mozgósítása a törökök ellen, a hadjárat egyik vezetője

Szentgyörgyi Péter vajda)⁹⁹

95 BÓNIS György: *A jogtudó értelmiség a Mohács előtti Magyarországon*. Akadémiai, Bp., 1971. 355–356 (14. jegyz.; az idézett forrás: SzOkl VIII. 191–200 = DL 74 286 = 74 287). Bírói gyűlés. Magyi Pál alvajda – egyidejűleg alországbíró – személyes bíraskodása. Magyi már január 9-én (*dom. p. Epiph.*) Vásárhelyen volt, ahonnan arról értesítette Brassót, hogy a vajda törökök ellen induló csapatait kivonatta a Barcaságból Hurmuzaki XV/1. 157 = DF 246 694).

96 DF 253 756. Valószínűleg csak bírói gyűlés, az oklevél nem nevezi *congregatió*nak. – 1502. július 19-én (*f. III. a. Marie Magdalene*) kelt II. Ulászló király Küküllő megye nemességéhez intézett levele, melyben felszólítja őket, hogy engedelmeskedjenek a vajda és az alvajda az ország védelmével kapcsolatos intézkedéseinek. DL 21 121; idézi PÁLOSFALVI: *From Nicopolis to Mohács*. 315 (190. jegyz.); *Középkori kronológia*. II. 619.

97 A vajda augusztus 31-én (*f. IV. p. Decoll. Ioh. bapt.*), Déván kelt oklevelével megparancsolta az erdélyrészi lakosoknak, a székelyeknek, a nemeseknek és a szászoknak, hogy fejenként készüljenek hadra kelni, és induljanak, amikor ő vagy Magyi Pál alvajda erre felszólítja őket. (DF 245 574).

98 A vajda október 22-én (*sab. p. XI. mil. virg. et mart*) Szászsebesen kelt oklevelével 16 márka büntetés terhe alatt megparancsolta a Torda megyei nemeseknek (és minden rendű-rangú birtokosnak), hogy november 6-án (*dom. p. Omn. sanct.*) jelenjenek meg Enyeden, ahol (királyi parancsra) *congregatió*t fog tartani, és ahol a többi erdélyi megye küldöttjei is jelen lesznek (DF 281 252; közlése: W. Kovács: *Meghívólevél*. 17–18). – A vajda enyedi jelenléte már november 3-án és november 7-én is adatolható Enyeden (DL 26 480), november 13-án (*dom. p. Martini ep. et conf.*) ugyanott kelt oklevelével pedig megparancsolta Szebennek, Segesvárnak és a Hétszéknek, hogy csapataikat és a királyi szászok felét küldjék Kenyérmezőre (DF 245 579). Korábban, még augusztus 31-én (*f. IV. p. Decoll. Ioh. bapt.*), megparancsolta a székelyeknek, a nemeseknek és a szászoknak, hogy fejenként készüljenek hadra kelni. (DF 245 574; vö. PÁLOSFALVI: *From Nicopolis to Mohács*. 317).

99 PÁLOSFALVI: *From Nicopolis to Mohács*. 319.

1503

jan. 29.

a hét- és kétszéki, brassói, besztercei és barcasági szászok mozgósítása¹⁰⁰

febr. 19. (tervezett)

Torda (nemeselek, székelkek, szászok)

(*dom. a. Mathie ap.*)¹⁰¹

ápr. 25.

Torda (nemeselek *universitása*)

(*f. III. p. Georgii mart.*)¹⁰²

Szentgyörgyi Péter erd. vajda

1504

márc. 24.

Szeben csapatainak mozgósítása¹⁰³

márc. 31.

Beszterce csapatainak mozgósítása¹⁰⁴

100 Szentgyörgyi Péter vajda január 29-én (*dom. p. Conv. Pauli ap.*), Kolozsváron kelt oklevele említi az erdélyrészi megyék nemeseinek mozgósítását is (DF 245 936).

101 A hét székel szék három nemzetsége 1503. január 22-én (*in Vincentii mart.*) felszólította Torda megye nemességét, hogy gyűljenek Tordára („ad locum congregationis vestre solitum Thorda convenire et congregari velitis”), ahova őlk is elküldik követeiket. Lásd BERGER: *Bistritz*. I. 418. sz. = SzOkl III. 198–199 (itt 1519. január 22-i hibás keltezéssel közölve. Vö. a hét székel szék három nemének 1503. január 22-i (*in Vincentii mart.*), Besztercének címzett levelével, amellyel felszólították a várost, hogy küldjék el képviselőket a nemesekekkel és a szászokkal együtt Tordán tartandó *congregationi*ra, és egyúttal elutasították a vajda által a király előtt előadott vádakat (BERGER: *Bistritz*. I. 418. sz. = SzOkl V. 34–35 = DF 247 453; lásd még MÁLYUSZ: *i. m.* 44–45). Szeben város 1503. február 6-i (*in Dorothee virg.*), Besztercéhez írott levele is említi a nemeselek, a székelkek és a szászok Tordán február 19-én (*dom. a. Mathie ap.*) megtartandó gyűlését (DF 247 455 = BERGER: *Bistritz*. I. 420. sz.).

102 A vajda „unacum universitate dominorum regni nobilium partium istarum Transsilvanarum in generali eorumdem congregatione” volt Tordán (WassL 514. sz. = DF 255 393).

103 SZOKOLA: *Urban Military*. 407 (76. jegyz.): Barlabási Lénárd alvajda március 24-én (*in dom. Iudica*) Segesváron kelt oklevelével megparancsolta Szeben városnak, hogy levele kézhezvétele után a szebeni polgármester és négy esküdt csapatostul azonnal jöjjenek Segesvárra, ahol Lulai János kamarás [és szebeni királybíró] is ott lesz (DF 245 944). Vö. DF 245 597 = Hurmuzaki XV/1. 164; DF 247 464.

104 SZOKOLA: *Urban Military*. 407 (77. jegyz.): II. Ulászló király március 31-én (*in dom. Palmarum*) Budán kelt oklevelével megparancsolta Besztercének, hogy csapataikat tartsák készenlétben, és amikor az alvajda kéri, keljenek hadra (DF 247 462 = BERGER: *Bistritz*. I. 431. sz.).

dec. 2. Torda (nemesi *universitas*, szászok)
(*f. II. p. II. d. Katherine virg. et mart.*)¹⁰⁵
Szentgyörgyi Péter erd. vajda

1505

jún. 3. Torda
(*f. III. p. f. III. p. Urbani*)¹⁰⁶

júl. 29.
Beszterce csapatainak mozgósítása a törökök ellen¹⁰⁷

aug. 23. Torda (nemesek *universitas*a, szászok)
(*in profesto Bartholomei*)¹⁰⁸ (hétszéki szászok nemesi birtokainak
Szentgyörgyi Péter erd. vajda adómentessége)¹⁰⁹

szept. 20. után¹¹⁰ Torda (besztercei szászok)
Szentgyörgyi Péter erd. vajda

nov. 3. (bizonytalan) Torda (nemesek)

105 Szentgyörgyi Péter vajda 1504. november 26-án (*II. d. Katherine virg. et mart.*) Radnóton kelt oklevelével megparancsolta Szeben városnak és a Hétszéknek, hogy december 2-ára (*f. II. proxime affutura*) küldjék el néhány küldöttüket Tordára, mert a király Ráskai Balázs királyi tárnokmestert és Pelsőci Bebek Jánost küldte el hozzájuk és a többi országlakóhoz a király ügyeinek megtárgyalására (DF 245 608, közlését lásd a függelékben). Vö. BICHICEAN: *i. m.* 393–394. Dec. 3. (*in profesto Barbare virg. et mart.*): DF 252 667 = DF 257 846 (a vajdai oklevél említi a közgyűlést a nemesi *universitas* részvételével). Utolsó, itt kelt vajdai oklevél: dec. 8. (DL 32 558).

106 Említi Szeben város Brassóhoz írt május 27-i (*f. III. p. Urbani*) levele (DF 246 786).

107 Túri Benedek és Czertinger László alvajdák július 29-én (*in dep. Ladislai reg.*), Túron (Torda megye) kelt oklevelükkel megparancsolták Besztercének, hogy csapataikat tartsák készenlétben, mivel a törökök Kisnikápolynál készülnek támadni (DF 247 475. = BERGER: *Bistritz*. I. 451. sz. [június 27-i, hibás keltezéssel] = Hurmuzaki II/2. 543).

108 KmJkv II. 3375. sz.

109 A tordai közgyűlésen augusztus 26-án (*f. III. p. Bartholomei ap.*) Michael Altemberger szebeni esküdt Szeben szász jogú birtokainak – Bolkács, Zsidve, Nagy- és Kisekemező, illetve Rüszt (Küküllő vármegye) – mentességéről szóló oklevelet írat át (DF 245 627).

110 Szentgyörgyi Péter vajda szeptember 13-án (*in profesto Exalt. s. cr.*) Kolozsvárott kelt levelével a király nevében megparancsolta a besztercei bírónak és négy esküdtnak, hogy sürgősen jelenjenek meg előtte (BERGER: *Bistritz*. I. 457. sz. = DF 247 480), majd a parancsát szeptember 20-án (*in profesto Mathei ap.*) újból megismételte (BERGER: *Bistritz*. I. 458. sz. = DF 247 481; vö. DL 21 481).

(*f. II. p. Omn. Sanct.*)¹¹¹

Szentgyörgyi Péter erd. vajda

nov. 20.

(*f. IV. p. Elizabeth regine*)¹¹²

[Székely]udvarhely (udvarhelyszéki és Keresztúr fiúszéki székelyek gyűlése) (udvarhelyi fellebbezési bíróság létesítése)

dec. 18.

(*f. V. p. Lucie virg.*)¹¹³

Szentgyörgyi Péter erd. vajda
(királyi parancsra)¹¹⁴

Torda (erdélyi nemesek *universitasa*, székelyek, szászok, az erdélyi káptalan küldöttei)

1506

jan. 30.

(*f. VI. a. Purif.*) után¹¹⁵

Segesvár (nemesek, székelyek, szászok)

febr. 10.

(*f. III. p. Dorothee virg. et mart.*)¹¹⁶

Segesvár (a három *natio*; nemesek, székelyek, szászok)
(a bíraskodás szabályozása, állandó ítélőszék létrehozása)

111 DF 257 928: „f. II. p. Omn. Sanct. noviter preterita unacum nonnullis una cum harum partium Transsilvanarum nobilibus hic Thorde fuissemus constituti”.

112 SzOkl VIII. 218–221 = DL 74 313.

113 Az 1505. évi tordai közgyűlést a három erdélyi nemzet 1506. február 10-i oklevele említi (SzOkl I. 309–313 = DF 245 640). Vö. KUBINYI: *Tárcai*. 132.

114 A vajda ekkor kelt, a közgyűlést (*congregatio generalis*) és a nemesek részvételét említő oklevelei: dec. 19. (*f. VI. p. Lucie virg. et mart.*): DL 62 975, 27 789, 29 744; „f. IV. p. Bartholomei cuidam vectori Raab vocato ratione vecturae, quam circa festa Natalia [1505. dec. 25.] ad Thordam cum duobus vehiculis fecit dominos ad congregationem vehenti” (*Rechnungen Hermannstadt*. I. 433).

115 „Missis feria sexta sequenti [*f. VI. a. Purif.*; jan. 30.] dominis Iohanne Rappolth et Petro Wolff ad Wyskych ad nuptias filiae Iohannis Barlobassy, praeterea et ad congregationem trium nationum eo tunc in Segeswar celebratam, ubi per dies octo manserunt.” (*Rechnungen Hermannstadt*. I. 427.)

116 SzOkl I. 309–313 = *Erdélynek a mohácsi ütközet előtt való befolyása a magyarországi törvényhozásra és ebéli hajdoni függéséről*. Árpádia. Honi történetek zsebkönyve. Szerk. KOVACSÓCZY Mihály. Harmadik év. Kassán, 1838. 52–58 (részlet) = *Die „Unionen” der drei ständischen „Nationen” in Siebenbürgen bis 1542*. Inauguraldissertation zur Erlangung der philosophischen Doctorwürde an der Universität Heidelberg von Friedrich TEUTSCH aus Schäßburg in Siebenbürgen. Buchdruckerei der v. Closius’schen Erbin, Hermannstadt, 1874. 63–66. = Hurmuzaki II/2. 545–547 = DF 245 640. Bíróságot választottak, melybe az erdélyi káptalan a dékánját, a három nemzet pedig 14–14 tagot jelölt; a bíróság a rendi nemzetek közötti ügyeket 32 évre letárgyalja (SZÁDECZKY KARDOSS: *i. m.* 101–102;

febr. 12. után ¹¹⁷	Kolozsvár (nemeselek, szászok)
febr. 27. (<i>f. VI. p. Mathie</i>) ¹¹⁸	Torda (országalakók)
máj. 1. (<i>oct. Georgii</i>) ¹¹⁹	Vásárhely (nemeselek, szászok, székeltek) (a király válasának meghallgatása)
máj. 3. (tervezett) (<i>dom. p. f. V. p. dom. Misericordia</i>) ¹²⁰	Torda (nemeselek)

MÁLYUSZ: *i. m.* 44–45; JAKÓ Zsigmond: *Az erdélyi vajda kancelláriájának szervezete a XVI. század elején*. Erdélyi Múzeum LII(1947). 1–4. füz. 61); elhatározták, hogy a királyhoz fordulnak, ha a vajda vagy a székel ispán csorbítaná szabadságaikat. Úgy tűnik, hogy sem az erdélyi vajda, sem a székel ispán nem vett részt a gyűlésen. A vajda hiányára való hivatkozás a vajda erdélyi hiányára vonatkozhat, mert Szentgyörgyi Péter ekkor hivatalban volt: KUBINYI: *Tárcai*. 132–133. Bizonytalan, hogy erre a segesvári közgyűlésre vonatkozik-e a szebeni számadáskönyv ez évi bejegyzése, mert a költséget csak november 30-án számolták el: „In Andreae ap. Stephano Olach pro nonnullis expensis, quas in Segeswar in congregatione nobilium alias fecisse dicitur” (*Rechnungen Hermannstadt*. I. 436). Vö. BICHICEAN: *i. m.* 394–395.

- 117 A szebeni számadáskönyv 1506. február 12-e utáni bejegyzése nemesi közgyűlést említ Kolozsváron: „misso feria quinta post Scolasticae virginis [febr. 12.] magistro Michaelae Altemberger ad Coloswar ad congregationem nobilium ex parte pertinentiarum ecclesiae Cibiniensis et septem sedium, ut in medium bonorum nobilitarium non connumerarentur” (*Rechnungen Hermannstadt*. I. 427).
- 118 „Misso famulo ad Thordam pro disponendo hospitio et victualibus dominis, qui illuc ad congregationem nobilium ituri essent, feria sexta [f. VI. p. Mathie; febr. 26.] sequenti” (*Rechnungen Hermannstadt*. I. 461); „Item missis dominis magistro civium et Iohanne Agotha ad Thordam ad congregationem regnicolarum ad commissionem domini vaivodae sab. p. Invocavit [márc. 7.]” Uo. 462 (a közölt szövegben hibás dátumfeloldással).
- 119 Anton Polnarnak, Segesvár polgármesterének április 24-én (*d. Georgii mart.*) Pozsonyban kelt levele, melyben kéri Brassót, hogy május 1-re (*ad VIII. d. Georgii*) küldjék el megbízottait Vasárhelyre (DF 246 788). 1506. máj. 1. után: „Missis eodem d. dominis magistro civium, Iohanne Rappolth et Petro Wolff ad Wassarhel ad congregationem nobilium, qui tandem de itinere reversi sunt; Misso famulo eodem die ad Thordam ad congregationem nobilium pro experiendis negotiis nobilium” (*Rechnungen Hermannstadt*. I. 430); „Missis sab. p. Zophiae [máj. 15.] Iohanne Morgonday et Valentino Kugler de Bistricia de commissione omnium dominorum Saxonum ad Wassarhell ad congregationem nobilium in facto unionis et cetera”. Uo.; vö. uo. 490 („congregatio nobilium et Sicularum”).
- 120 Említi Cseh György erdélyi kamarás Brassó városnak írt április 30-i (*f. V. p. dom. Misericordia*) levelében: „d. dom. proximo Thorde iidem regni Transsilvanensis nobiles congregantur fortassis” (DF 246 401).

júl. 1. után
székely gyűlés¹²¹

Agyagfalva (Udvarhelyszék)
(a királlyal való együttműködés
szabályozása)

1507

febr. 1.
(*f. II. a. Purif. virg.*)¹²²

[Székely]vásárhely (a hét székely szék
három neme)

febr. 28.
(*dom. Reminiscere*)¹²³

Torda (nemesek és országlakók)

márc. 25.
(*Annunt. [Marie]*)¹²⁵

Buza¹²⁴

ápr. 20.
(*f. III. a. Georgii mart.*)¹²⁶
Szentgyörgyi Péter erd. vajda

Radnót mezőváros (nemesek *universitasa*)

okt. 8.
(*f. VI. p. Francisci conf.*)¹²⁷
Szentgyörgyi Péter erd. vajda

Torda (nemesek *universitasa*)

121 *Középkori kronológia*. II. 634 (a régebbi irodalom és a források felsorolásával); SzOkl I. 313–317 (1506. dec. 18-i keltezéssel).

122 SzOkl V. 38–40 (Román Nemzeti Levéltár Maros Megyei Igazgatósága, Marosvásárhely, Marosvásárhely város levéltára, Privilegiumok 6).

123 „Dieta seu conventio generalis universorum dominorum nobilium et regnicolarum earundem partium Transsilvanarum.” DL 28 672 (1507. márc. 3.). Március 10-én még Tordán keltek a vajdai oklevelek (WassLt 535. sz.; KmJkv II. 3399. sz.).

124 Doboka megye.

125 „Item missis dominis magistro Michael Altemberger iudice et Iohanne Agotha ad Bwza ad congregationem generalem ad requisitionem domini vaivodae in die Annuntiationis.” (*Rechnungen Hermannstadt*. I. 464.)

126 „Missis dominis magistro civium et Iohanne Wol ad Ranolth ad congregationem regnicolarum ad requisitionem domini vaivodae f. III. a. Georgii.” (*Rechnungen Hermannstadt*. I. 465) – Ápr. 21. (*f. IV. a. Georgii mart.*): DF 277 705 = BEKE Antal: *Az erdélyi káptalan levéltára Gyulafehérvárrt*. Athenaeum, Bp., 1889–1892 (kny. a Történelmi Tár megfelelő évfolyamaiból). 1065. sz. (a vajda „in generali congregatuine universitatis dominorum regni nobilium partium earundem hic in oppido Radnolth celebrata constitutis” ad ki oklevelet).

127 DL 104 811. – 1507. okt. 5.: „f. III. p. Francisci missis dominis Iohanne Agotha et Sigismundo Geller ad Thordam ad congregationem regnicolarum ad requisitionem domini vaivodae” (*Rechnungen Hermannstadt*. I. 472).

okt. 17. (II. d. Galli conf.) ¹²⁸ Szentgyörgyi Péter erd. vajda	Székelyvásárhely (nemesek <i>universitas</i> ; Segesvár)
[dec. 30. előtt] ¹²⁹ [erd. vajda] ¹³⁰	Buza (nemesek, brassói szászok) (hatalmaskodók megbüntetése)
1508	
máj. 1. Szeben hadainak mozgósítása ¹³¹	
okt. 1. (III. d. Mich. arch.) ¹³³ Szentgyörgyi Péter erd. vajda	Torda (nemesek, besztercei szászok) ¹³²
dec. 15. (in oct. Conc. virg.) ¹³⁴ Szentgyörgyi Péter erd. vajda	[Székely]udvarhely (nemesek, székelyek)
dec. 22. előtt (19–20. körül) ¹³⁵ Szentgyörgyi Péter erd. vajda	Torda (nemesek, székelyek három neme, segesvári szászok)

128 DF 255 227; 1507. okt. 14. után: „f. V. quinta sequenti misso famulo ad Segeswar, ut magistrum civium de eadem ad Wassarhel ad congregationem nobilium vocaret de commissione domini vaivodae” (*Rechnungen Hermannstadt*. I. 472).

129 Az 1507. évi buzai gyűlést említi Gerendi Jakab, az aranyosszéki székelyek ispánjának Brassóhoz írt december 30-i (f. V. inter quatuor tempora Natalis), Alcinán kelt oklevele (DF 246 403). A gyűlésen részt vett Szebeni (*Zebeňy*) Nikolaus brassói polgár.

130 „Dominus noster ... superioribus diebus in dieta et congregatione dominorum nobilium in Bwza presens agebat.” Uo.

131 SZOKOLA: *Urban Military*. 407 (81. jegyz.). 1508. május 1-jén Somi Józsa temesi ispán megparancsolta Szebennek, hogy csütörtökre (f. V.) jöjjenek Földvára, hogy onnan másnap Brassóba indulhassanak (DF 245 659).

132 Tordán kelt Szentgyörgyi Péter október 8-i (*dom. p. Francisci conf.*) nyugtája, amely szerint a vajda fizetéseként átvett Besztercétől 300 arany forintot (DF 247 516).

133 DL 62 983.

134 SzOkI III. 170–172 = DL 105 984.

135 Szentgyörgyi Péter vajda december 22-i (f. VI. a. Nat. dom.), Medgyesen kelt oklevele (NUSSBÄCHER: *i. m.* 1323–1324 = DF 246 540) említi a Tordán a nemesek és a székelyek három neme kérésére az elmúlt napokban megtartott gyűlést (*dieta seu congregatio*). A vajdának december 19-éről (DL 29 610) és 20-áról (DL 30 258) maradtak fenn Tordán kelt oklevelei. Vö. DF 257 752. A segesvári küldöttek kiadásait „in congregatione provincialium” a szebeni számadáskönyvben december 25-én számolták el (*Rechnungen Hermannstadt*. I. 497).

1509

jan. 15.

Brassó (nemesek, [szászok, székelyek])

(*f. II. p. Pauli primi heremite*)¹³⁶

Szentgyörgyi és Bazini Péter erd. vajda, Héderfáji Barlabási Lénárd alvajda, Verbőci István ítélőmester

jan. 15. körül¹³⁷

Prázsmár, Barcaság (tehetősebb nemesek és székelyek, szászok)

márc. 29.

Torda (nemesek)

(*f. V. a. dom. Ramispalm.*)¹³⁸

Szentgyörgyi Péter erd. vajda

ápr. 8.

Beszterce csapatainak mozgósítása¹³⁹

máj. 22.

Székelyvásárhely (nemesek, székelyek)

(*f. III. a. Penth.*)¹⁴⁰

136 Bírói gyűlés nemesekkel (DF 247 111).

137 Szentgyörgyi Péter vajda 1508. december 22-én a király nevében felszólította Brassó várost, hogy küldöttei jelenjenek meg előtte, amikor Prázsmáron lesz, mert a megyék nemességének, a székelyek és szászok képviselőinek jelenlétében akar ítéletet hozni azon prázsmáriak ügyében, akik megölték Béli Pált (NUSSBÄCHER: *i. m.* 1323–1324 = DF 246 540). A vajda legkésőbb január 6-tól (*in Epiph. dom.*) már Brassóban volt (SzOkl III. 174–175 = DL 105 984).

138 DF 247 935, 278 754 („dieta seu congregatio generalis universitatis harum partium Transsilvanarum nobilium”). – Márc. 24. után: „Missis dominis Petro Farkas iudice et Iohanne Morgonday ad Thordam ad congregationem nobilium super requisitione domini vaivoda” (*Rechnungen Hermannstadt*. I. 511).

139 SZOKOLA: *Urban Military*. 407 (81. jegyz.): Szentgyörgyi Péter erdélyi vajda 1509. április 8-án (*in Resurr. dom.*) Körösbányáról megparancsolta Besztercenek, hogy csapataikat helyezzék készenlétbe, mert Mihnea havasalföldi vajda Brassót és Fogarast készül megtámadni (Hurmuzaki XV/1. 192–193 = Berger: *Bistritz*. I. 507. sz.). Az oklevél eredetijét nem sikerült fellelni.

140 SzOkl V. 41–42 = BERGER: *Bistritz*. I. 511. sz. = DF 247 528. Az erdélyi nemesek *universitas* és a székelyek három nemzetségének képviselői a székelyvásárhelyi *dietáról* május 22-én értesítették Szeben várost, hogy követeiket június 10-re Szebenbe küldik, és a város képviselői is legyenek ott. – 1509. máj. 20. (*dom. a. Penth.*): „Missis dominis iudice sedis et Stephano Litterato ad Zekelwsarhel ad congregationem nobilium atque Siculorum, ut viderent, quid concluderent, et ratione arrestae per Bernardum Thamasy et cetera factae et etiam in aliis certis negotiis eodem die” (*Rechnungen Hermannstadt*. I. 514).

jún. 10. (tervezett) (<i>XV. d. Penth.</i>) ¹⁴¹	Szeben (nemeselek és székeleyek küldöttei, szászok) (közrend, Erdély védelme)
jún. 23. (<i>in profesto Nat. Ioh. bapt.</i>) ¹⁴² Szentgyörgyi Péter erd. vajda, Verböci ítélmester és Barlabási Lénárd alvajda	Székeleyvásárhely (nemeselek, székeleyek, szászok)
júl. 2. (<i>in Visit Marie</i>) ¹⁴³ Szentgyörgyi Péter erd. vajda, Verböci ítélmester és Barlabási Lénárd alvajda	Torda (ítélmesteri ítélezés)
okt. 5. (<i>f. VI. p. Francisci conf.</i>) ¹⁴⁴ Szentgyörgyi Péter erd. vajda	Torda
okt. 20.	Torda (nemeselek <i>universitasa</i> , szászok) ¹⁴⁵

- 141 SzOkI V. 41–42 = DF 247 528. Az erdélyi nemeselek és a székeleyek három nemének *universitasa* máj. 22-én felkérte Szeben várost, hogy június 10-re hívják össze Szebenbe a királyi városok küldötteit, hogy ott a követeikkel tanácskozhassanak. Vö. MÁLYUSZ: *i. m.* 45.
- 142 Egy 1509. július 2-i vajdai oklevél említi: „dieta et conventio generalis universitati trium generum Siculorum”. Hozzáteszi azonban, hogy azon nemeselek is részt vettek. DF 247 111. – Jún. 26. (*in profesto Ladislai reg.*): DF 257 756. – Jún. 23. (*sab. a. Ioh. bapt.*): „Missis dominis magistro civium, iudice sedis, Iacobo Sartore et Iohanne Rappolth ad Zekelwasarhel ad congregationem nobilium atque Siculorum ratione unionis trium nationum confirmandae” (*Rechnungen Hermannstadt*. I. 517).
- 143 DF 247 112 (jobbaldalt, a szöveg alatt: „Lecta per magistrum Stephanum prothonotarium et correcta ubique per eundem”).
- 144 DF 247 532; BERGER: *Bistritz*. I. 517. sz. (a vajdai oklevél nem említi közgyűlést); „Misso famulo in festo beati Michaelis [szept. 29.] ad Thordam ratione pertinentiarum, qui ad 8 dies tardavit.” *Rechnungen Hermannstadt*. I. 527; okt. 4.: „Misso domino Jacobo Sartore circa fe. b. Francisci ad Thordam, cum videlicet iuramentum deponere debebat”. Uo. 538; okt. 10. előtt: „Misso famulo cum litteris ad dominum vaivodam ratione erroris facti in scribendo, dum convocationem Saxonum ad Thordam fecerat, expensae f. IV. p. Dionisii”. Uo. 528.
- 145 Szeben részvétele: DL 30 524; DF 245 681–245 683, 278 451 (a Fehér megyei Péterfalva és Répásfalva prédiüm, illetve a Torda megyei Offenbánya ügyében jár el); Kóhalomé: DF 245 684 (a Fehér megyei Rákös ügyében jár el). A gyűlés célja a moldvai hadjárat előkészítése lehetett. Lásd *Akták és levelek Erdély- és Magyarország Moldvával és Havasalföldével való viszonyához*. I. 1468–1540. Gyűjtötte és közrebocsátja VERESS Endre. Stephaneum, Kvár–Bp., 1914 (*Fontes Rerum Transylvanicarum* IV). 99–100; Berger: *Bistritz*. I. 520. sz. (1509. dec. 12.); SZOKOLA László: *Adalékok az erdélyi szász városok késő középkori katonai-*

(*sab. p. Luce ev.*)¹⁴⁶

Szentgyörgyi Péter erd. vajda

1510

febr. 17.

Szeben (nemesek, [szászok])

(*dominico d. dominice Invocavit*)¹⁴⁷

Szentgyörgyi Péter erd. vajda

márc. 5.

Beszterce csapatainak mozgósítása¹⁴⁸

márc. 14.

Szeben (nemesek, [szászok])

(*f. V. p. Gregorii pape*)¹⁴⁹

Szentgyörgyi Péter erd. vajda

lítésához – egy besztercei lista tanulságai = *Micae Mediaevales. Fiatal történészek dolgozatai a középkori Magyarországról és Európáról*. VIII. Szerk. Kis Iván–Kozák-Kígyóssy Szabolcs László–VERES Kristóf György–VESZPRÉMY Márton. ELTE BTK Történelemtudományi Doktori Iskola, Bp., 2019 (ELTE BTK Történelemtudományi Doktori Iskola. Tanulmányok – Konferenciák 13. – a továbbiakban SZOKOLA: *Szász városok katonaállítása*). 104–105.

146 WassLt 553. sz.; okt. 21. (*dom. in XI. mil. virg.*), említi a vajda október 23-i (*f. III. a. [Deme] trii mart.*) oklevele (DL 32 456). Mindkét oklevélben: *congregatio generalis*. A vajda tordai jelenléte okt. 19-től (*II. d. Luce ev.*) mutatható ki (DF 255 314). Okt. 17.: „Missis dominis magistro civium, iudice regio, Jacobo Sartore et physico ad Thordam ad congregationem nobilium ad requisitionem domini vaivodae ad audiendum, quae Stephannus Aczyl aulicus regius per regiam maiestatem missus dicturus esset, f. IV. a. Lucae”. *Rechnungen Hermannstadt*. I. 528; okt. 19.: „Misso famulo cum litteris post dominos ad Thordam propter exustionem villae Burchperg in sede Lwskyrych, ut domino vaivodae et nobilibus proponeretur, f. VI. p. Lucae”. Uo. 529.

147 C. TÓTH Norbert: *Az út Tatáig. Országgyűlések 1510-ben = A diplomácia válaszáújtján. 500 éve volt Tatán országgyűlés*. Szerk. LÁSZLÓ János. Tata Város Önkormányzata és a Komárom-Esztergom Megyei Önkormányzat Múzeumainak Igazgatósága, Tata, 2010 (Annales Tataiensis VI). 14 (34. jegyz.) = DL 62 986 („dieta seu congregatio dominorum nobilium partium Transilvanarum”).

148 SZOKOLA: *Szász városok katonaállítása*. 104 (13. jegyz.): Szentgyörgyi Péter vajda március 5-én (*f. III. p. dom. Oculi*) Szentágótán kelt levelével megparancsolta Besztercenek, hogy 50 jó lovassal menjenek hozzá (DF 247 542 = BERGER: *Bistritz*. I. 530. sz.).

149 SZOKOLA: *Szász városok katonaállítása*. 104 (14. jegyz.); DF 245 690 = Hurmuzaki XV/1. 197. Az oklevél szerint a vajda nemesekkel együtt tartózkodott Szebenben.

jún. 14. Torda (nemesek *universitas*)
(*in crast. Anthonii conf.*)¹⁵⁰
Héderfáji Barlabási Lénárd alvajda

szept. 28.
Szeben csapatainak mozgósítása¹⁵¹

Kiegészítések az 1511–1526 közötti gyűlésekhez¹⁵²

1511
febr. 25. Torda
(*f. III. p. Mathie ap.*)¹⁵³
Héderfáji Barlabási Lénárd alvajda

1512
jún. 26. Torda (nemesek)
(*sab. p. Ioh. bapt.*)¹⁵⁴
Turóci Miklós alvajda

1513
okt. 7. Torda

150 DL 30 528; idézi JANITS [BORSA] Iván: *Az erdélyi vajdák igazságszolgáltató és oklevéladó működése 1526-ig*. Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, Bp., 1940 (A Pázmány Péter Tudományegyetem Történelmi Szemináriumának Kiadványai 18). 50 (146. jegyz.). Az alvajda említi, hogy „unacum universitate dominorum regni nobilium partium istarum Transsilvanarum in presenti eorundem generali congregatione hic in opido Thordensi constituti fuissimus”.

151 SZOKOLA: *Szász városok katonaállítása*. 105 (21. jegyz.); Hurmuzaki XV/1. 205–206 = DF 246 017.

152 E két év közötti gyűlések és mozgósítási parancsok felsorolását és ismertetését lásd NEUMANN Tibor: *Dózsa legyőzője. Szapolyai János erdélyi vajdasága (1510–1526)*. Székelyföld. Terra Siculorum XVIII(2014). 11. sz. (a továbbiakban NEUMANN: *Dózsa legyőzője*). 99–100; a mozgósítási parancsokhoz lásd még C. TÓTH Norbert: *Szapolyai János erdélyi vajda törökellenes harcai (1510–1526) = Egy elfeledett magyar királyi dinasztia: A Szapolyaiak*. Szerk. FODOR Pál–VARGA Szabolcs. MTA BTK, Bp., 2020 (Móhács 1526–2026. Rekonstrukció és Emlékezet). 99–112; SZOKOLA: *Urban Military*. 407–409.

153 DF 261 097. Év nélküli, az 1511. évi oklevél hátlapjára írt perbeli feljegyzés, amely, mivel az évszám hiányzik, minden bizonnyal ugyancsak 1511-ben készült, a február 11-i (*f. III. a. Valentini mart.*), buzai részleges gyűlés után (DF 261 097; idézi NEUMANN: *Dózsa legyőzője*. 99 [41. jegyz.]) nem sokkal kelhetett.

154 DL 65 458 (*generalis congregatio*).

(*f. VI. p. Francisci conf.*)¹⁵⁵

Héderfáji Barlabási Lénárd alvajda

1515

ápr. 25.

(*in Marci ev.*)¹⁵⁶

Héderfáji Barlabási Lénárd alvajda

Székelyvásárhely (nemeselek, székelyek)

jún. 12. (tervezett)

(*f. III. p. Corp. Chr.*)¹⁵⁷

Székelyvásárhely (nemeselek, székelyek, szászok, erdélyi püspök)

1516

okt. 7.

(*f. III. p. Francisci conf.*)¹⁵⁸

Szapolyai János vajda

Torda (nemeselek *universitas*)

1517

ápr. 1. (tervezett)

(*f. IV. p. datarum presentium [f. V. a. dom. Iudica]*)¹⁵⁹

Szapolyai János vajda

Torda (nemeselek, székelyek, szászok)

1520

márc. 7.

(*f. IV. p. dom. Reminiscere*)¹⁶⁰

Héderfáji Barlabási Lénárd alvajda

Torda (nemeselek *universitas*)

1521

ápr. 23.

(*in profesto Georgii*)¹⁶¹

Héderfáji Barlabási Lénárd alvajda

Torda (nemeselek)

155 WassLt 601. sz.; DF 255 394 (*generalis congregatio*).

156 DF 255 092 („dieta seu congregatio generalis universitatis nobilium et Siculorum”).

157 SzOkl III. 187–188; DF 245 749. Erdélyi Márton, Betleni Miklós, Horvát János, (Apagyfalusi) Apafi Ferenc, Sükösd Gáspár, más, előkelőbb nemeselek nevében is felszólították a szebeni tanácsot, hogy küldjék el megbízottaikat a székelyvásárhelyi közgyűlésre, ahol a székelyek három neme és az erdélyi püspök is jelen lesz.

158 DF 260 880 („dieta seu congregatio universitatis nobilium harum partium Transsilvanarum”).

159 Hurmuzaki XV/1. 235–236; DF 246 715 (1517. márc. 26.).

160 TelOkl II. 388, 443; DL 74 400, 74 401.

161 KmJkv II. 3809. sz. („in ... dieta seu conventionem dominorum nobilium”).

1522

márc. 11.

Székelyvásárhely (nemesek, székelyek)

(*profesto Gregorii pape*)¹⁶²

Héderfői Barlabási Lénárd alvajda

1523

nov. 30.

Székelyvásárhely

(*in Andree ap.*)

(nemesek, szászok, székelyek)

Tomori István alvajda¹⁶³

1524

júl. 17.

Torda (nemesek *universitása*)

(*dom. p. Divis. ap.*)¹⁶⁴

Héderfői Barlabási Lénárd erdélyi alvajda

nov. 15.

Székelyvásárhely (nemesek, székelyek)

(*f. III. a. Elizabeth vid.*)¹⁶⁵

dec. 31.

Torda

(*in profesto Circumcisionis dom.*)¹⁶⁶

Szapolyai János vajda

162 DL 29 414 (idézi JANITS: *i. m.* 50; „dieta seu congregatio”). Bátori Szaniszlófi István alvajda és székely alispán jelenléte március 11–12. között mutatható ki Vásárhelyen, nemesek és székelyek társaságában, de oklevelei nem is említik, hogy közgyűlést tartott (WassLt 633. sz.; DF 278 764, 247 946, 257 779; DL 32 595, 65 480).

163 Az alvajda november 17-én (*f. III. a. Elizabeth vid.*) királyi parancsra utasította Segesvárt, hogy küldjék el képviselőiket a november 30-án Székelyvásárhelyen a három nemzet *universitasának* („universitati trium nationum, nobilibus scilicet ac Saxonibus et Siculis”) tartandó diétára vagy közgyűlésre (DF 246 154).

164 Az alvajda „unacum universitate dominorum nobilium partium istarum Transsilvanarum in congregatione eorundem generali Thorde celebrate” volt (DL 29 988).

165 A diétán részt vevő nemesek és székely előkelők – (Apanagyfalusi) Apafi Ferenc, Bánfi István, Bánfi László, Kendi Gál, Bethleni Elek, (Cegei) Vas Balázs, Mocsi György, Patócsi György, Somkeréki Erdélyi János és Ferenc, Cakó Benedek, Nyújtódi Demeter – a szászok segítségét kérik, miután társukat, Székely Pált a fogarasi várnagy felakasztatta. SzOkl III. 237–238; DF 245 841. Apafi Ferenc előneve: DF 257 533. Vö. MÁLYUSZ: *i. m.* 51.

166 SzOkl III. 234–235 = DF 278 719^v. A gyűlés 1525. január 1-jén folytatódott (NEUMANN: *Dózsa legyőzője.* 100).

FÜGGELÉK

Két kiadatlan meghívólevél a szász Hétszékhez

1.

Kolozsvár, 1498. december 12.

Szentgyörgyi Péter erdélyi vajda és székely ispán megparancsolja a hét szász széknek, hogy december 26-án jelenjenek meg Tördán a király oklevelében foglaltak megismerésére, továbbá tudatja, hogy vízkereszt nyolcadán ítélőszéket fog tartani.

Petrus comes de Sancto Georgio et de Bozyn wayvoda Transsilvanus et comes Sicularum etc., prudentibus et circumspectis magistro civium necnon iudicibus iuratisque civibus ceterisque universis Saxonibus septem sedium Saxonicalium nobis sincere dilectis, salutem cum favore! Quamquam serenissimus princeps et dominus dominus Wladislaus Dei gratia rex Hungarie, Bohemie etc., dominus scilicet noster generosissimus ex innata sua clementia nos in medium vestri elegit suaque regia maiestas generosa quasdam litteras per nos vobis exhiberi et presentari transmisit, ad quas quidem videndas et intelligendas proconcludendisque rebus et negotiis publicam utilitatem ac concordiam et tranquillitatem partium istarum Transsilvanarum concernentibus, una generalis dieta profesto beati Iohannis apostoli et evangeliste¹⁶⁷ nunc proxime affutura in opido Thorda celebrari facere necessarium nobis visum est, requirimus igitur vos nichilominusque vobis regia in persona firmiter precipiendo committimus, quatenus vos quoque ipsi instar aliarum sedium Saxonicalium, quibus similiter scripsimus, ad huiusmodi conventionem pro die constitutam sub pena quinquaginta marcarum irremissibiliter exigendarum venire debeatis et teneamini, ut intellectis ipsis litteris regie maiestatis omnibus quibus negotiis in unum collectis possit aliquis bonus finis in rebus ipsis publicam utilitatem partium prescriptarum concernentibus haberi, tandem certificamus vos, quia octavas festi Epiphaniarum domini proxime venturas celebrari faciemus, nisi fama admodum periculosa de eisdem retraheret, qui vero de medio vestri causare pro iuribus ipsorum intenderent, se appromptuare debeant, secus in premissis non facturi. Datum in Coloswar in profesto beate Lucie virginis anno Domini millesimo quadringentesimo nonagesimo octavo. – *Hátlapján egykorú kéz írásával: Septem sedibus Saxonicalibus.*

Eredeti, papíron, a szöveg alatt vörös viaszba nyomott papírfelzetes pecséttel, Szász Nemzet és Szeben város levéltára, Urk. II/629. (DF 245 273). □ Regeszta: Josephus Carolus EDER: *Observationes criticae et pragmaticae ad historiam Transsilvaniae sub regibus Arpadianae et mixtae propaginis*. Martinus Hochmeister, Cibinii, 1803. 171–172. – ORBÁN Balázs: *Torda város és környéke*. Pesti Könyvnyomda, Bp., 1889. 235.

167 1498. dec. 26.

2.

Radnót, 1504. november 26.

Szentgyörgyi Péter erdélyi vajda és székely ispán megparancsolja a hét szász széknek és Szebennek, hogy küldjék el képviselőiket a december 2-án megtartandó tordai közgyűlésre, a király által Erdélybe küldött Ráskai Balázs tárnokmester és Pelsőci Bebek János meghallgatására.

Prudentibus et circumspectis magistris civium ceterisque civibus et consulibus atque iudicibus civitatis Cibiniensis et septem sedium Saxonicalium amicis et benivolis nobis grate dilectis.

Prudentes et circumspecti amici et benivoli, nobis sincere dilecti! Credimus vos non latere, quemadmodum regia maiestas magnificos dominos Blasium de Raska thavernicorum regalum magistrum et Iohannem Bebek de Pelsewcz pro nonnullis factis et rebus expediendis tum vos universos Saxones regales tumque alios regnicolas partium Transsilvanarum representantibus has ad partes deputavit Transsilvanas sicque de speciali et litteratorio commissione et mandato regie maiestatis ad ammonitionem eorundem dominorum hominum regionum unam generalem congregationem feria secunda proxime affutura¹⁶⁸ Thorde celebrari tam eisdem regni nobilibus, quam etiam vobis et ceteris Saxonibus regalibus indiximus. Requirimus igitur vos et nichilominus vobis regia in persona firmiter committimus et mandamus, quatenus receptis presentibus certos ex vobis cum plena vestra informatione et auctoritate congregationem ad prefatam deputare atque vos erga prefatos dominos homines regie maiestatis et cum tali munere transmittere debeatis, que fiant tum vobis quum eisdem hominibus regiis ad honorem. Namque munera placant Deum et homines ubi et nosque apud ipsos dominos et amicos nostros, quitquid pro utilitate et honore vestris facere poterimus eaque diligenter ad omnium invigilare et laborare volumus ad vota, secus igitur nullo modo nullave ratione facturi. Ex possessione Radnolth, secundo die domine Katherine virginis et martyris, anno Domini 1504.

comes Petrus iudex curie regie maiestatis
wayvodaque Transsilvanus etc.

Eredeti, papíron, zárlatán címerpajzsos pecséttel, Szász Nemzet és Szeben város levéltára, Urk. IV/44. (DF 245 608). □ Regeszta: EDER: *i. m.* 209. – ORBÁN: *i. m.* 235.

168 1504. dec. 2.

ON THE TRANSYLVANIAN PROVINCIAL ASSEMBLIES. DATA ON THE LATE MIDDLE AGES

Keywords: *Transylvania; general assemblies; provincial assemblies; judicial organisation; voivode; vice-voivods; Middle Ages*

This study analyses several aspects of the organization of general assemblies (*congregatio generalis*) in the Voivodate of Transylvania between 1479–1526. The first part of the study, dealing with the period 1416–1479, appeared in the previous volume of this yearbook (*Certamen*, vol. X. 2023. 253–299). General congregations were traditionally convened and presided over by the voivode of Transylvania (or, in his absence, by the vicevoivode). In 1494, on the occasion of his visit to Transylvania, King Vladislav II himself held a congregation in Sibiu. In 1496, a delegation of the Transylvanian nobility sent to Buda obtained permission from the king to hold assemblies (*congregatio*) or meetings (*conventio*) even in the absence of the voivode or vicevoivode, on condition that they remained loyal to the sovereign and the 'Holy Crown' of Hungary. In 1506, the three privileged groups of Transylvania (the nobility, the Székely and the Saxons) held an assembly in Sighișoara on their own initiative (at which it was decided to set up a permanent court). In the era discussed, with the exception of the period 1504–1507, the Transylvanian voivodes also held the office of comes of the Székely. For this reason, besides Turda, the traditional place of noble assemblies, most assemblies took place in Târgu Mureș. Other congregations were held in Cluj, Sibiu, Mediaș, Sighișoara, Brașov, Aiud, Iernut, Buza. General assemblies, also called diets (*dieta*) in this period, were mainly judicial assemblies of the nobles of the Transylvanian counties, and were sometimes attended by representatives of the Székely and the Saxons. The purpose of the convocation is unknown in most cases. On several occasions, the proclamations of orders addressed to the Transylvanians by the king are mentioned, as well as the need to take measures to defend the province. The study publishes in an appendix the list of assemblies from 1479–1510, as well as an addition to the already published list of assemblies from 1511–1526. It includes the date and place of the meetings, the participants present and, if known, the purpose of the convocation. The list includes the assemblies held for the Székely as a privileged group (sometimes also attended by representatives of the nobility), but not the more restricted assemblies held only for one of the Székely seats. Similarly, it does not contain the assemblies, most of them judicial, of the Saxons, usually held in Sibiu, which were never attended by the nobles or by the Székely. Since at least some of the assemblies can be linked to measures taken for the organisation of defences or to troop mobilisations, the list also contains mobilisation orders (however, it needs to be mentioned that those addressed to the nobility have not been preserved from this period). We also publish two voivodal orders to summon assemblies, addressed to the city of Sibiu and the seven Saxon seats in 1498 and 1504, respectively.

DESPRE ADUNĂRILE PROVINCIALE TRANSILVĂNENE. DATE DE LA SFÂRȘITUL EVULUI MEDIU

Cuvinte-cheie: *Transilvania; congregații generale; adunări provinciale; organizarea judecătorească; voievod; vicevoievod; evul mediu*

În acest studiu sunt analizate aspecte legate de organizarea adunărilor provinciale (*congregatio generalis*) în cadrul voievodatului Transilvaniei în perioada 1479–1526. Prima parte a studiului, care a tratat perioada cuprinsă între 1416–1479, a apărut în numărul precedent al acestui anuar (*Certamen*, vol. X. 2023. 253–299). Congregațiile generale erau în mod tradițional convocate și prezidate de voievodul Transilvaniei (sau în lipsa acestuia, de vicevoievod). În 1494, cu ocazia vizitei sale în Transilvania, însuși regele Vladislav al II-lea a ținut o congregație la Sibiu. În 1496 o delegație a nobilimii transilvănene, trimisă la Buda, a obținut de la rege permisiunea de a ține congregații (*congregatio*) sau consfătuiri (*conventio*) și în absența voievodului sau a vicevoievodului, cu condiția ca ei să rămână fideli suveranului și „Sfintei Coroane” a Ungariei. În 1506 cele trei grupuri privilegiate ale Transilvaniei (nobilii, secuii și sașii) au ținut din propria inițiativă o adunare la Sighișoara (la care s-a hotărât înființarea unui scaun de judecată permanent). În epoca tratată, cu excepția perioadei 1504–1507, voievozii transilvăneni au deținut și funcția de comite al secuilor. Din acest motiv, după Turda, locul tradițional al adunărilor nobiliare, cele mai multe adunări s-au ținut la Târgu Mureș. Alte congregații s-au ținut la Cluj, Sibiu, Mediaș, Sighișoara, Brașov, Aiud, Iernut, Buza. Congregațiile generale, numite în această perioadă și diete (*dieta*), erau în principal adunări judiciare ale nobilimii din comitatele transilvănene, la care participau uneori și reprezentanții secuilor și a sașilor. În majoritatea cazurilor, scopul convocării nu este cunoscut. În mai multe cazuri sunt amintite proclamații ale unor porunci adresate transilvănenilor de către rege, dar și necesitatea luării unor măsuri privind apărarea provinciei. În anexa studiului este publicată lista adunărilor din perioada 1479–1510 și o completare la lista publicată a adunărilor din perioada 1511–1526. Lista cuprinde data și locul de desfășurare a acestora, participanții prezenți și, dacă ea este cunoscut, scopul convocării. În listă am adăugat și adunările ținute de secuii ca grup privilegiat (la care au participat uneori și reprezentanții nobililor), nu însă și adunările mai restrânse, ținute doar pentru unul dintre scaunele secuiești. La fel, lista nu conține adunările sașilor, de cele mai multe ori judiciare, ținute de regulă la Sibiu, la care însă nu participau nici nobilii, nici secuii. Deoarece cel puțin o parte a congregațiilor pot fi puse în legătură cu măsuri luate în vederea organizării apărării sau cu mobilizări de trupe, lista conține și ordinele de mobilizare (dintre ele, cele adresate nobilimii nu s-au păstrat din această perioadă). În anexă mai sunt publicate două porunci voievodale de convocare la congregații adresate orașului Sibiu și celor șapte scaune săsești din 1498, respectiv 1504.